

Aandacht voor.....de neveninstromer!

Een zoektocht naar effectief onderwijs binnen de geïntegreerde opvang

Meesterstuk in het kader van de opleiding Master SEN
leerroute RT Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Naam: Margaret de Block
Studentnummer: 2174616
Lesplaats: Breda/ Bergen op Zoom
Begeleider: Jeff Bertens
Terneuzen, juni 2012.

Aandacht voor.....de neveninstromer!

Een zoektocht naar effectief onderwijs binnen de geïntegreerde opvang

**Meesterstuk in het kader van de opleiding Master SEN
leerroute RT Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg**

Naam:	Margaret de Block
Studentnummer:	2174616
Lesplaats:	Breda/ Bergen op Zoom
Begeleider:	Jeff Bertens
	Terneuzen, juni 2012.

Voorwoord

In september 2010 ben ik begonnen met de opleiding Master SEN Remedial Teaching. Naast mijn werk als groepsleerkracht op een reguliere basisschool, heb ik mij gedurende de opleiding bezig gehouden met het volgen van diverse modules en het schrijven van een meesterstuk. Dit heeft geresulteerd in een onderzoek naar hoe het onderwijs aan neveninstromers op mijn school is ingericht om aansluitend tot een plan van aanpak te komen op welke manier wij het onderwijs aan neveninstromers zouden kunnen verbeteren en optimaliseren.

Graag wil ik langs deze weg mijn collega's bedanken voor de bereidheid en de medewerking bij het invullen van de vragenlijst en de collega's van de 4 scholen die ik heb bezocht voor hun gastvrijheid en de tijd die ze voor mij hebben vrijgemaakt. Daarnaast wil ik de directeur én mijn gezin bedanken die mij de nodige ruimte hebben gegeven om mijn studie met succes af te kunnen ronden.

Verder wil ik mijn critical friend, Angeliek Coenen heel erg bedanken voor al haar wijze raad en advies en voor alle uren waarin zij voor mij fungeerde als klankbord. Tot slot gaat mijn speciale dank uit naar mijn begeleider vanuit Fontys, dhr. Jeff Bertens, die mij altijd op een zeer deskundige wijze heeft bijgestaan.

Margaret de Block

Terneuzen, juni 2012.

Samenvatting

De school waarop ik werk kenmerkt zich al jaren door een grote populatie NT2-leerlingen. Normaal gezien vindt de instroom van nieuwe leerlingen vanaf groep 1 plaats en verwerven de kinderen die binnenkomen met een andere moedertaal op een speelse manier geleidelijk aan de Nederlandse taal. Onze school houdt in het onderwijsprogramma rekening met deze doelgroep door structureel vorm te geven aan woordenschatonderwijs, interactief taalonderwijs en door het creëren van een taalrijke omgeving. NT2-leerlingen zijn niet meer weg te denken uit het basisonderwijs. De laatste paar jaar wordt onze school echter meer en meer geconfronteerd met neveninstromers, ook wel zij – instromers of anderstalige nieuwkomers genoemd. Kinderen van soms wel 10 jaar oud komen ineens in een klas met leeftijdsgenootjes terecht, leeftijdsgenootjes die een compleet andere taal spreken. Dan blijkt dat er meer nodig is dan het werken aan woordenschat en het geven van interactief taalonderwijs. Het opvangen van deze leerlingen binnen de groep wordt door de groepsleerkrachten dan ook als een enorme belasting ervaren. Voor mij een interessant onderwerp voor het schrijven van mijn meesterstuk, in het kader van mijn opleiding Master SEN leerroute RT. Dit onderzoek richt zich op hoe wij leerlingen, die geen Nederlands spreken en op latere leeftijd instromen, adequaat kunnen opvangen binnen onze school, zodat zij zo snel mogelijk mee kunnen draaien met het reguliere onderwijsaanbod binnen de klas. Ik doe dit omdat ik wil weten hoe wij de opvang optimaal vorm kunnen geven teneinde te komen tot een helder onderbouwd plan van aanpak ten behoeve van deze specifieke doelgroep, zodat wij uiteindelijk voor **alle** anderstalige leerlingen een passend onderwijsaanbod hebben. Via een literatuurstudie heb ik een goed beeld gekregen van wat er toe doet in het onderwijs aan neveninstromers en heb ik geprobeerd de theoretische achtergrond te vertalen naar wat dit betekent voor het onderwijs aan neveninstromers op de werkvloer. Om zicht te krijgen op hoe de huidige eerste opvang wordt ervaren en welke knelpunten en wensen er zijn, is er zowel onder de leerkrachten als onder het managementteam een vragenlijst verspreid. Wat de praktijk aangaat zou ik aanvankelijk twee vergelijkbare ‘good practice’ scholen bezoeken waar deze leerlingen geïntegreerd worden opgevangen. Omdat een dergelijke school moeilijker te vinden was dan ik had verwacht, heb ik in dit onderzoek ook de ervaringen van twee scholen meegenomen die deze leerlingen gecombineerd en centraal opvangen. In ieder geval is, zowel vanuit de theorie als de praktijk, duidelijk geworden dat binnen de eerste opvang van neveninstromers het accent zal moeten liggen op de mondelinge taalvaardigheid. Hoe dit alles en andere zaken uit dit onderzoek vorm zal moeten krijgen binnen de school is te lezen in dit verslag. Met *‘Aandacht voor de neveninstromer’* hoop ik een passend onderwijsaanbod te realiseren voor de eerste opvang van deze leerlingen binnen de school.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Samenvatting	2
Inhoudsopgave	3
1. Inleiding	5
1.1. Ik en de school	5
1.2. Verlegenheidssituatie	6
1.3. Onderzoeksvraag	8
1.4. Deelvragen	8
2. Theoretisch kader	9
2.1. Neveninstromers en de financiering	9
2.2. Opvangmodellen	10
2.2.1. Organisatie van het onderwijs	10
2.2.2. De doelstellingen tijdens de eerste opvangperiode	12
2.2.3. De leerlijnen	16
2.3. Tweedetaalverwerving	17
2.4. Methodieken rond woordenschat	19
2.5. Methodieken en materialen ten behoeve van neveninstromers	20
2.5.1. Materiaal gericht op de mondelinge taalvaardigheid	21
2.5.2. Materiaal gericht op de schriftelijke taalvaardigheid	23
2.5.3. Materiaal gericht op woordenschat	23
2.5.4. Materiaal gericht op het onderwijs in andere vakken	24
3. Opzet van het onderzoek	26
3.1. Verantwoording onderzoek	26
3.2. Schematische uitwerking onderzoeksopzet	27
4. Resultaten	28
4.1. Wat verstaan we onder NT2-leerlingen, onderinstromers en neveninstromers en hoe is het wettelijk en financieel kader geregeld?	28
4.2. Wat is er op dit moment vanuit de theorie bekend over het onderwijs aan neveninstromers?	28
4.3. Welke methodieken zijn er specifiek ontwikkeld ten behoeve van het onderwijs aan neveninstromers?	30
4.4. Hoe is de huidige opvang van neveninstromers binnen onze school geregeld en wat vindt het team daarvan?	31
4.4.1. De vragenlijst van de leerkrachten nader bekeken	31

4.4.2. De vragenlijst van de directie/IB-er nader bekeken	37
4.5. Hoe is het onderwijs aan neveninstromers op andere scholen gerealiseerd?	40
4.6. Hoe zou nu gezien de theorie en de aanpak van vergelijkbare scholen het onderwijs op onze school eruit kunnen gaan zien rekening houdend met de stand van zaken en de specifieke wensen?	44
4.7. Welke stappen zijn noodzakelijk om het plan van aanpak ook daadwerkelijk in te voeren?	44
5. Conclusies en aanbevelingen	45
5.1. Conclusies	45
5.2. Aanbevelingen	47
6. Reflectie	51
Literatuurlijst	55
Bijlagen	57

Hoofdstuk 1. Inleiding

1.1. Ik en de school

Voor ik werkzaam was in mijn huidige baan heb ik een tiental jaar als groepsleidster gewerkt op een Medisch Kleuterdagverblijf, waar ik deel uitmaakte van een multidisciplinair team. Daar heb ik leren samenwerken met verschillende disciplines die allen vanuit hun eigen invalshoek naar een kind kijken. Juist dat vond ik, na mijn overstap naar het basisonderwijs, op weinig basisscholen terug. In mijn huidige baan is dit een wezenlijk onderdeel vanwege de Brede Schoolgedachte waar het samenwerken met diverse organisaties juist het uitgangspunt vormt. Sinds 1996 ben ik werkzaam als groepsleerkracht op een basisschool in Zeeland in een achterstandswijk. De wijk wordt gekenmerkt door laag opgeleide mensen, veel werkloosheid, één-ouder gezinnen en een groot verloop zowel in de wijk als op school. Door de jaren heen hebben de school én de wijk heel wat ontwikkelingen doorgemaakt:

- De ontwikkeling van witte school naar zwarte school.
- De ontwikkeling van basisschool naar brede buurtschool.
- De ontwikkeling van krimp naar groei.

Voordat ik op deze school begon, werd deze vooral bezocht door autochtone leerlingen. In de loop der jaren veranderde de wijk van samenstelling. Er kwamen steeds meer allochtone mensen wonen en daarmee veranderde ook de populatie van de school. Dit resulteerde uiteindelijk in een “witte vlucht”. De school telde toen nog maar 70 van de 140 leerlingen die er waren toen ik daar startte. Uiteindelijk leidde de “witte vlucht” tot een school met een populatie waarvan 90% allochtone leerlingen voornamelijk van Turkse komaf. De opheffingsnorm kwam in beeld.

Naast druk op het onderwijsprogramma gaf deze ontwikkeling ook druk op het personeelbestand. Velen gingen vanwege onzekerheid van baanbehoud elders solliciteren. Er moest een omslag komen! We gingen ons richten op de veranderende leerling, niet alleen in maar ook buiten de school, in de omgeving. De gezamenlijke organisaties uit de buurt zetten hun schouders onder het optimaliseren van het ontwikkelingsklimaat voor jeugdigen. Er kwamen o.a. programma's zoals Verlengde Schooldag, professionele Tussen Schoolse Opvang werd opgestart, er kwamen overdrachtsafspraken tussen peuterspeelzaal en basisschool en er werden contacten gelegd tussen de basisschool en het welzijnswerk. Er ontstond een ouderkamer en ouders werden betrokken via welzijnsactiviteiten. Er werd een “container” met buitenspeelgoed geplaatst, waar kinderen na schooltijd onder toezicht in de wijk konden spelen, de zogenaamde Speelneus.

Binnen de school werd inhoudelijk aan het onderwijs gewerkt door scholing van het team in het geven van woordenschatonderwijs volgens de viertakt van Verhallen (2009) en in het

geven van interactief taalonderwijs. Bij de aanschaf van nieuwe methoden werd geanticipeerd op de veranderende populatie. Ik en ko, een methode voor meertalige kleutergroepen werd ingevoerd en in de bovenbouw stapte men over naar projectonderwijs met de aanschaf van de methode Alles in Eén (Taal en zaakvakken in één).

Tegelijkertijd met deze onderwijsontwikkelingen werd ook de buurt geherstructureerd. Ruim 400 woningen werden gesloopt en de wijk werd heringericht met nieuwbouw en “groen”. Ook werd er fysiek aan het ontwikkelen van een brede buurtschool gewerkt, waarin de verschillende samenwerkende partners onderdak zouden vinden. Naast onze school kregen ook het buurthuis, het jeugdcentrum, de jeugdgezondheidszorg (GGD), de peuterspeelzaal en de kinderopvang in 2008 allemaal een plek in deze nieuwe accommodatie. De directeur van de basisschool werd door de gemeente, de woonstichting en het schoolbestuur aangesteld om naast het directeurschap als brede schoolcoördinator op te treden. Deze stappen hebben er toe bijgedragen dat er veel meer inhoudelijke samenwerking is ontstaan. Zo hebben het personeel van de peuterspeelzaal, de kinderopvang en de basisschool gezamenlijk de VVE- cursus gevolgd (Voor en Vroegschoolse Educatie) en zijn de taalprogramma's voor het jonge kind op elkaar afgestemd. Daarmee is er een doorgaande lijn van Uk en Puk, Puk en Ko en Ik en Ko gerealiseerd. Daarnaast zijn er structurele afspraken tussen de peuterspeelzaal en de jeugdgezondheidszorg om kinderen in probleemsituaties vroegtijdig te onderkennen en eventueel te behandelen. Tevens wordt er twee keer per week op initiatief van de school door vrijwilligers in het buurthuis Nederlandse les aangeboden aan anderstalige volwassenen. Na schooltijd is er een gevarieerd aanbod van brede schoolactiviteiten zoals o.a. dans, knutselen, toneel en kooklessen.

Deze omslag in de wijk heeft er toe geleid dat ons leerlingenaantal groeit; we hebben een goede naam op weten te bouwen. Daarnaast blijkt ook de wijk aantrekkelijk te zijn voor mensen die hier nieuw komen. Met zijn diversiteit biedt de wijk maar ook de school een “thuishaven” voor vele nationaliteiten. Was de populatie binnen de school voornamelijk Turks, nu zijn de nationaliteiten zeer divers o.a.: Marokkanen, Chinezen, Polen, Irakezen, Iraniërs, Afghanen én..... Nederlanders. Zo is de schoolpopulatie weer meer en meer een afspiegeling van de wijk geworden. Een fantastisch verhaal toch.....maar!!!!

1.2. Verlegenheidssituatie

Normaal gezien vindt de instroom van nieuwe leerlingen van onderaf plaats (vanaf groep 1) en verwerven de kinderen die binnenkomen met een andere moedertaal, de zogenaamde onderinstromers op een speelse manier geleidelijk aan de Nederlandse taal. Onze school houdt in het onderwijsprogramma rekening met deze doelgroep door structureel vorm te geven aan woordenschatonderwijs, interactief taalonderwijs en door het creëren van een

taalrijke omgeving. Vanaf de eerste dag dat deze kinderen de school binnen komen, worden ze als het ware ondergedompeld in de Nederlandse taal. NT2- leerlingen zijn niet meer weg te denken uit het basisonderwijs in Nederland. In onze multiculturele samenleving en door arbeidsmigratie in het heden en recente verleden moeten we rekening (blijven) houden met een instroom van kleuters die nog niet of nauwelijks een woord Nederlands spreken.

De laatste paar jaar wordt onze school echter meer en meer geconfronteerd met neveninstromers, ook wel anderstalige nieuwkomers genoemd. Kinderen van soms wel 10 jaar oud komen ineens in een klas met leeftijdsgenootjes terecht, leeftijdsgenootjes die een compleet andere taal spreken. Dan blijkt dat werken aan woordenschat en het geven van interactief taalonderwijs alleen niet voldoende is. Wil je een leerling zo snel mogelijk mee kunnen laten draaien in het bestaande onderwijsprogramma dan is er meer nodig dan dat. Onze school heeft de laatste jaren geïnvesteerd in allerlei materiaal gericht op deze neveninstromers, zodat iedere leerkracht afzonderlijk aan de slag kon binnen de eigen groep. Dit bleek in de praktijk echter moeilijk te realiseren. Dergelijke programma's vragen een dusdanige tijdsinvestering van de leerkracht, dat het één op één werken niet eenvoudig is in te passen binnen het reguliere onderwijsaanbod. Dit schooljaar is er dan ook een eerste aanzet gemaakt met een protocol voor de eerste opvang aan neveninstromers en zijn we begonnen met het clusteren van deze leerlingen. Drie keer per week wordt een leerkracht vrij geroosterd die gedurende 30 minuten met alle neveninstromers apart in een groepje werkt aan de mondelinge taal aan de hand van het programma Mondeling Nederlands Nieuw. De rest van de aanpak gebeurt binnen de klas. Ondanks bovenstaande interventie hoor ik van collega's dat zij het opvangen en begeleiden van deze kinderen nog steeds als belastend ervaren. Doordat de opvang buiten de klas door twee verschillende leerkrachten wordt gedaan én ik nog steeds wanklanken hoor in de geregelde contacten die ik heb met leerkrachten m.b.t. de opvang binnen de klas, ben ik er niet van overtuigd of dit de meest geschikte en verantwoorde manier is om neveninstromers te begeleiden binnen de school. Zou het huidige aanbod ook nog anders georganiseerd kunnen worden? Hebben we wel de juiste middelen en materialen tot onze beschikking? Waar zou het onderwijs aan neveninstromers eigenlijk aan moeten voldoen wil er sprake zijn van effectiviteit en efficiëntie? Hoe doen ze dat nu op andere scholen? Binnen ons team en bij mij zelf leven er zoveel vragen rondom de aanpak van neveninstromers, dat ik dit onderwerp wil maken van onderzoek voor mijn meesterstuk.

Deze verlegenheidssituatie geeft mij het volgende doel IN het onderzoek: Hoe kunnen we leerlingen, die geen Nederlands spreken en op latere leeftijd instromen adequaat opvangen binnen onze school, zodat zij zo snel mogelijk mee kunnen draaien met het reguliere onderwijsprogramma.

Het doel VAN het onderzoek is: Hoe kunnen we binnen de school voor alle anderstalige leerlingen een passend onderwijsaanbod realiseren.

1.3. Onderzoeksvraag

Voor de bovenstaande verlegenheidssituatie heb ik de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Ik onderzoek hoe wij leerlingen, die geen Nederlands spreken en op latere leeftijd instromen, adequaat kunnen opvangen binnen onze school zodat zij zo snel mogelijk mee kunnen draaien met het reguliere onderwijsaanbod binnen de klas. Ik doe dit omdat ik wil weten hoe wij de opvang optimaal vorm kunnen geven teneinde te komen tot een helder onderbouwd advies ten behoeve van deze specifieke doelgroep, zodat wij uiteindelijk voor **alle** anderstalige leerlingen een passend onderwijsaanbod hebben.

1.4. Deelvragen

1. Wat verstaan we onder NT2-leerlingen, onderinstromers en neveninstromers en hoe is het wettelijk en financieel kader geregeld?
2. Wat is er op dit moment vanuit de theorie bekend over het onderwijs aan neveninstromers?
3. Welke methodieken en materialen zijn er specifiek ontwikkeld ten behoeve van het onderwijs aan neveninstromers? Hoe hiermee te werken?
4. Hoe is de huidige opvang van neveninstromers binnen onze school geregeld en wat vindt het team daarvan?
5. Hoe is het onderwijs aan neveninstromers op andere scholen gerealiseerd?
6. Hoe zou nu gezien de theorie en de aanpak van vergelijkbare scholen het onderwijs op onze school eruit kunnen gaan zien rekening houdend met de stand van zaken en de specifieke wensen?
7. Welke stappen zijn noodzakelijk om het plan van aanpak ook daadwerkelijk in te voeren?

Hoofdstuk 2. Theoretisch kader

Om een goed beeld te hebben wat van belang is bij het onderwijs aan neveninstromers wil ik in dit hoofdstuk een aantal zaken vanuit de theorie nader belichten. Allereerst zal ik uitleg geven van een aantal begrippen die in dit onderzoek worden gebruikt, gevolgd door een uiteenzetting van de financiële regeling m.b.t. de neveninstromers. Daarna wordt beschreven welke opvangmodellen er gangbaar zijn binnen het Nederlandse onderwijs en zal ik ingaan op de algemene doelstellingen van het onderwijs aan deze doelgroep. Ook de leerlijnen komen aan de orde. Vervolgens zal ik beschrijven welke fases van mondelinge tweedetaalverwerving worden doorlopen. Verder zal ik een beknopte beschrijving geven van de woordenschatdidactiek van Verhallen. Tot slot wordt een aantal specifieke materialen genoemd die min of meer voor deze doelgroep zijn ontwikkeld.

2.1. Neveninstromers en de financiering

Om een goed beeld te hebben van de doelgroep waarop dit onderzoek zich richt, is het belangrijk om eerst concreet te hebben wat er nu precies wordt verstaan onder de termen neveninstromers versus onderinstromers en NT2-leerlingen. Volgens Kuiken (2005) volgen de meeste allochtone leerlingen het basisonderwijs vanaf groep 1. Er zijn ook leerlingen die op latere leeftijd vanuit het land van herkomst het Nederlandse onderwijs binnen komen. “Deze leerlingen worden *neveninstromers* of *zij-instromers* genoemd: kinderen van zes jaar en ouder die uit het buitenland naar Nederland komen op een leeftijd waarop ze naar Nederlandse maatstaven leerplichtig zijn. Neveninstromers worden onderscheiden van allochtone leerlingen jonger dan zes, die hun schoolloopbaan in een kleutergroep starten en met de term *onderinstromers* worden aangeduid” (Kuiken, 2005, pag. 224). Over het algemeen merk ik, dat er binnen het onderwijs regelmatig de term NT2-leerlingen wordt gebruikt, men heeft het dan in het algemeen over alle leerlingen die het Nederlands als tweede taal verwerven. Voor de afstemming van het onderwijsaanbod is het natuurlijk wel van belang dat er een onderscheid wordt gemaakt in de term NT2-leerlingen. Het maakt natuurlijk wel degelijk uit of je met leerlingen te maken hebt met een andere moedertaal dan het Nederlands, die of hier geboren zijn of al langer in Nederland zijn of met NT2-leerlingen die zes jaar of ouder zijn en tussentijds starten met het Nederlandse onderwijs.

Dit onderzoek richt zich expliciet op de neveninstromers, ook wel anderstalige nieuwkomers of zij- instromers genoemd. Het gaat dus om leerlingen die heel recent uit het buitenland zijn gekomen en in het Nederlandstalige onderwijs terechtkomen. Zij voldoen volgens Kuiken (2005) aan de volgende voorwaarden:

1. ze zijn tussen zes en achttien jaar oud;
2. ze hebben een andere taal dan het Nederlands als moedertaal;
3. ze beheersen de Nederlandse onderwijstaal onvoldoende om met goed gevolg de lessen te kunnen volgen;
4. ze hebben geen Nederlandse nationaliteit;
5. ze hebben nog geen volledig schooljaar onderwijs gevolgd in een school met het Nederlands als onderwijstaal.

Belangrijk is om te kijken hoe de bijzondere bekostiging van de eerste opvang neveninstromers wettelijk geregeld is. Indien je als school met neveninstromers te maken krijgt is het belangrijk te weten of er ook extra gelden beschikbaar zijn. Het Ministerie van Onderwijs (OCW, 2011) heeft bepaald, dat scholen met ten minste vier 'vreemdelingen' die korter dan één jaar in Nederland zijn, voor de eerste opvang van deze kinderen een aanvullende financiële vergoeding krijgen. Als de scholen voor het eerst een beroep doen op deze regeling krijgen ze eenmalig € 10.208 en per leerling nog eens € 2.563,36 voor personeel en € 78,12 voor materiële instandhouding. De volledige voorwaarden om voor deze extra bekostiging in aanmerking te komen zijn opgenomen in de Regeling bekostiging personeel PO 2011-2012. Hier wordt de regelgeving over eerste opvang vreemdelingen in artikel 32 beschreven. De aanvraag moet binnen vier weken na de peildatum door CFI zijn ontvangen. Peildata: 1 oktober voor de periode augustus tot en met november; 1 februari voor de periode december tot en met maart; 1 juni voor de periode april tot en met juli.

Op zich vind ik dit een prima regeling, maar in feite is het geen oplossing voor scholen die niet voldoen aan het vereiste aantal van vier of meer leerlingen. Je hebt dan geen recht om een beroep te doen op deze regeling. Wil je als school deze leerlingen toch extra ondersteunen, dan zal dit ten koste gaan van de bestaande formatie en de bestaande begroting.

2.2. Opvangmodellen

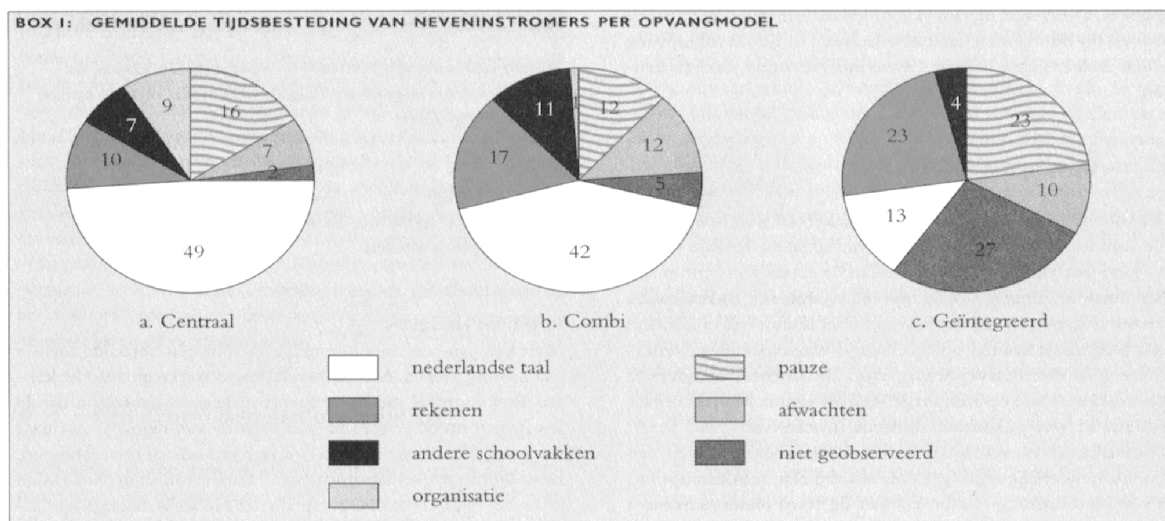
2.2.1. Organisatie van het onderwijs

Kijken we naar de organisatie van het onderwijs m.b.t neveninstromers, dan kent men in Nederland grofweg drie soorten van opvang (Kuiken, 2005). Zo kennen we de centrale opvang, de geïntegreerde opvang en de gecombineerde opvang. Kuiken (2005) en Emmelot & Kat (1993) geven beiden aan dat bij de centrale opvang de neveninstromers de hele week in aparte opvangklassen bij elkaar zitten, meestal voor de periode van één jaar. Tegenover deze opvang staat de geïntegreerde opvang, waarbij de neveninstromers de hele week tussen andere leerlingen in de reguliere klas zitten en indien mogelijk af en toe uit de

groepen worden gehaald voor extra begeleiding. Daar tussenin zit de gecombineerde opvang die het midden houdt tussen de centrale en geïntegreerde opvang: een deel van de week zitten de neveninstromers in aparte opvangklassen en de rest van de week, meestal de middagen, in de reguliere groep.

Als ik deze drie modellen zo naast elkaar leg, vraag ik mij af bij welk opvangmodel de neveninstromer het meest gebaat is. Kuiken (2005) zegt hierover, dat elk model zijn sterke en zwakke kanten kent. Als voordeel van de *centrale opvang* stipt hij het intensieve NT2-onderwijs aan, de veelal aanwezige deskundigheid en het voorhanden zijn van alle benodigde NT2-leermiddelen. Als nadeel van de centrale opvang wordt het wennen aan een nieuwe school, een nieuwe groep, een nieuwe leerkracht genoemd. Daarnaast stelt Kuiken (2005), dat een leerling na één jaar nog steeds extra hulp nodig heeft en het is de vraag of die hulp beschikbaar is op de vervolgschool. De *geïntegreerde opvang* heeft juist als voordeel dat de leerlingen meteen integreren in een reguliere klas en dat ze op de school kunnen blijven waar ze van het begin af naar toe zijn gegaan, waardoor mogelijke aansluitingsproblemen worden vermeden. Wel merkt Kuiken (2005) op, dat ze in het begin te midden van allerlei Nederlandstalige leerlingen nog niet veel zullen snappen van wat er om hen heen gebeurt. Westerweel et. al. (2002) zien dit juist als voordeel: een dergelijke onderdompeling tussen taalvaardigere leerlingen zou het leren van het Nederlands juist bevorderen.

Als nadeel voor de geïntegreerde opvang benadrukt Kuiken (2005) dat er over het algemeen minder tijd specifiek aan NT2-lessen kan worden besteed dan in de twee andere opvangmodellen (zie figuur 1). Het verschil in het aantal uren Nederlandse taal komt in onderstaand figuur duidelijk naar voren.

Figuur 1. opvangmodellen (bron: Appel, 1995)

Emmelot & Kat (1993) geven als nadeel aan dat de leerkracht in de reguliere klas zijn aandacht continu moet verdelen tussen de nieuwkomer(s) met zijn/hun specifieke behoeften en de overige leerlingen. Zij zien het als bijna onmogelijk voor een groepsleerkracht om aan één of twee nieuwkomers in de groep zo intensief NT2-onderwijs te bieden als in een opvangklas gedaan wordt. Met name voor nieuwkomers in groep 5 t/m 8 zal het haast onmogelijk zijn om met het reguliere groepsniveau mee te kunnen komen. Appel & Vermeer (2008) geven aan dat bij geïntegreerd T2¹-onderwijs oefening van mondelinge, productieve vaardigheden bijna altijd in het gedrang komen.

Kijken we naar de *gecombineerde opvang* dan zitten daar de voordelen in van zowel de centrale opvang als de geïntegreerde opvang. Door de neveninstromers een groot deel van de dag bij elkaar te zetten is er intensief NT2-onderwijs mogelijk, maar daarnaast is er ook voldoende tijd over om te kunnen integreren in een reguliere klas. Emmelot & Kat (1993) zien als één van de nadelen van dit opvangmodel dat differentiatiemogelijkheden beperkter zijn. Alle nieuwkomers zitten immers in één opvangklas met één opvangleerkracht, waardoor in de praktijk een heterogene groepssamenstelling zal ontstaan. In één opvangklas kunnen leerlingen van 6 jaar en van 11 jaar zitten. Sommige leerlingen zullen net in Nederland aangekomen zijn, terwijl anderen al driekwart jaar in Nederland wonen en al behoorlijk taalvaardig zijn.

Elk model kent dus inderdaad, zoals Kuiken (2005) al aangaf, zijn sterke en zwakke kanten. Appel en Vermeer (2008) geven in ieder geval aan dat over het algemeen geldt dat hoe lager het niveau van T2-vaardigheid is, des te meer noodzaak er is om apart T2-onderwijs te krijgen. Bij een hoger niveau van T2-vaardigheid ligt differentiatie in de klas meer voor de hand, met andersoortige en extra verwerkingsstof. Hieruit maak ik op dat, in het geval van een neveninstromer, een gedeelte onderwijs buiten de groep dus wenselijk c.q. noodzakelijk is. Ook wij ervaren het onderwijs in T2 buiten de reguliere lessen als iets noodzakelijks. Dit is dan ook de reden dat we sinds dit jaar op school drie keer per week een half uur een leerkracht vrij geroosterd hebben om met de neveninstromers apart aan de slag te kunnen gaan. Als je echter het aantal uren T2-onderwijs bekijkt binnen de andere twee opvangmodellen vraag ik me nog steeds af of dit wel afdoende is. Voor onze school, waar relatief weinig neveninstromers instromen, is de keuze voor een aparte opvangklas niet aan de orde. Geïntegreerde opvang blijft realistisch gezien als enige mogelijkheid over.

2.2.2. De doelstellingen tijdens de eerste opvangperiode

Eén ding kan resumerend gesteld worden: deze drie opvangmodellen hebben in ieder geval gemeen dat het onderwijs aan neveninstromers erop gericht is, dat zij in zo kort mogelijke tijd

¹ Appel spreekt over T2-onderwijs als we normaal spreken over NT2-onderwijs

worden voorbereid op het meedoen met de reguliere groep. Van de Branden (2010) geeft in dit verband aan, dat het van belang is dat deze leerlingen zo snel mogelijk de taalvaardigheid Nederlands opbouwen die hen in staat stelt om in het reguliere basisonderwijs tot ontwikkeling te komen. Om dit te verwezenlijken zal er volgens Kuiken (2005) geïnvesteerd moeten worden in de opbouw van een basiswoordenschat en in het bereiken van een zeker niveau in luister-, spreek-, lees- en schrijfvaardigheid. Welk niveau dit is, hangt af van een aantal factoren. Kuiken (2005) stelt dat hierbij ten eerste de leeftijd van de neveninstromers een rol speelt, ten tweede de (reguliere) groep waar ze uiteindelijk in opgaan, en ten derde of een leerling al dan niet kan lezen en schrijven en in welk schrift ze zijn gealfabetiseerd. Dit laatste leidt namelijk tot verschillende doelstellingen voor het lees- en schrijfonderwijs.

Ik constateer, dat wanneer je goed aan wilt sluiten op het niveau van de leerling, er bepaalde informatie over de achtergrond van de leerlingen in kaart zal moeten worden gebracht. Te denken valt aan de schoolervaring van de leerlingen in het land van herkomst, of en in welke taal zij kunnen lezen en schrijven, hoe het staat met hun rekenvaardigheid, hun eventuele kennis van het Nederlands en zo mogelijk de taalvaardigheid in de eigen taal. Dit zal een belangrijk onderdeel van de intakefase zijn. Alhoewel dus de doelstellingen per leerling kunnen verschillen zijn er volgens Kuiken (2005) toch ook een aantal algemene doelstellingen te noemen: de ontwikkeling van mondelinge taalvaardigheden, de ontwikkeling van schriftelijke taalvaardigheden en de opbouw van woordenschat. Appel & Vermeer (2008) geven aan, dat als uitgangspunt voor de inrichting van het onderwijs receptieve doelen vóór produktieve doelen gaan, en mondelinge vóór schriftelijke. In de volgende deelhoofdstukken zal ik nader inzoomen op deze algemene doelstellingen afzonderlijk.

2.2.2.1. Mondelinge taalvaardigheid

Van den Branden (2010) zegt dat veel taalaanbod dé voedende motor is om een taal te verwerven. Hij benadrukt dat veel neveninstromers door een 'stille' periode gaan, waarbij ze nauwelijks spreken en vooral bezig zijn om via luisteren allerlei woorden en uitdrukkingen tot zich te nemen. Hij geeft aan dat taalproductie wel gestimuleerd mag worden maar zeker niet geforceerd mag worden. Ook volgens Kuiken (2005) dient het NT2-onderwijs aan neveninstromers zich te richten op in eerste instantie het luisteren gevolgd door het spreken. "De nieuwe taal zal eerst als een brij op de leerlingen afkomen, maar geleidelijk aan zullen de leerlingen steeds meer elementen herkennen en systematisch ontdekken. Voorwaarde is wel dat de leerlingen volop taal aangeboden krijgen op een voor hen begrijpelijk niveau, zodat ze hun ideeën over het Nederlands voortdurend kunnen toetsen aan wat ze horen" (Kuiken, 2005 pag. 229). Hij geeft verder aan, dat wanneer neveninstromers bij een geïntegreerde opvang meedoen met zaakvakken en projecten in de gewone les, ze daar

maar weinig van blijken op te steken. Dit niveau van taalaanbod is te hoog. Branden zegt hierover: “Zeker in het begin moet taal worden verbonden met zeer concrete voorwerpen, handelingen, gebaren, beeldmateriaal en motiverende acties. De inbedding van taal in een concrete hier-en-nu-context biedt de anderstalige nieuwkomer veel kapstokken om aan nieuwe woorden en klanken betekenis te geven” (Van den Branden, 2010 pag.175). Hij stelt verder dat mondelinge taalvaardigheid, zowel op het vlak van klank en betekenis, een belangrijke basis vormt voor het opbouwen van lees- en schrijfvaardigheid. Coenen (2010) onderstreept ook het belang van het door de kinderen kunnen verstaan en uitspreken van de Nederlandse klanken. Dit is volgens haar een voorwaarde om te leren lezen in het Nederlands. Klankonderwijs ziet zij mede als een voorwaarde om later aan spelling te kunnen werken. Wat het luisteren betreft zegt Kuiken (2005) dat het in groep 3 hoofdzakelijk gaat om begrijpend luisteren tijdens dagelijkse activiteiten. Vanaf groep 4 moeten de leerlingen daarnaast worden voorbereid op het volgen van het zaakvakkenonderwijs. Als ze volgens Kuiken (2005) eenmaal spreken gaat het er in het begin om dat ze hun bedoelingen weten over te brengen. Kijken we naar groep 3 dan gaat het erom dat zij zich verstaanbaar kunnen maken in alledaagse situaties. Vanaf groep 4 wordt er onder meer verwacht dat ze antwoord kunnen geven op verschillende soorten vragen en dat ze een logisch geordend verhaal kunnen vertellen.

2.2.2.2. Schriftelijke taalvaardigheid

Kuiken (2005) geeft aan dat zodra de leerlingen het Nederlands een beetje kunnen begrijpen en spreken, met de ontwikkeling van lezen en schrijven kan worden begonnen. Lezen gaat hierbij vooraf aan het schrijven. Het is belangrijk dat de ontwikkeling van deze vaardigheden gekoppeld worden aan de mondelinge vaardigheden. Kuiken (2005) vervolgt in zijn werk, dat wat lezen betreft, het technisch en begrijpend lezen van eenvoudige tekstjes het doel is voor leerlingen uit groep 3. Leerlingen uit groep 4, 5 en 6 moeten verhalende en eenvoudige informatieve teksten kunnen begrijpen en in staat zijn de daarbij behorende opdrachten te maken. Van leerlingen uit groep 7 en 8 wordt verwacht dat zij teksten kunnen lezen vanuit een bepaalde verwachting of bepaald doel. Wat het schrijven betreft ligt de nadruk tot en met groep 6 op het formuleren van kleine verhalende teksten hetgeen uiteindelijk resulteert in het schrijven van langere verhalende en informatieve teksten in groep 7 en 8. Guchte (1997) geeft aan dat er, in het geval van analfabeten, in het begin rekening gehouden dient te worden met het feit dat alleen al het vasthouden van een pen een totaal nieuwe ervaring kan zijn. De kans is groot dat de leerling de pengreep niet beheerst en dat de pen te krampachtig wordt vastgehouden. Oefeningen gericht op de pengreep en de fijne motoriek kunnen er voor zorgen dat de pen meer ontspannen wordt vastgehouden. Hij vindt het geen bezwaar om deze leerlingen eens een vel met schrijfpatronen en guirlandes te laten maken, maar dit

is niet essentieel en zeker niet voor een langere periode. Guchte (1997) is van mening dat de schrijfmotoriek evengoed en waarschijnlijk doelgerichter geoefend kan worden aan de hand van cijfers en letters.

2.2.2.3. Opbouw van de woordenschat

Kienstra (2003) geeft aan dat woordkennis een noodzakelijke voorwaarde is voor het volgen van het onderwijs. Aan het eind van de basisschool is het de bedoeling dat alle leerlingen minimaal elementaire kennis hebben van zo'n 15.000 woorden en deze woorden in ieder geval receptief beheersen. Dit aantal is volgens Kienstra (2003) ook haalbaar voor kinderen die het Nederlands als tweede taal verwerven, tenzij er op school systematisch wordt gewerkt aan de uitbreiding van woordenschat en er per leerjaar minimaal 1000 nieuwe woorden expliciet worden aangeboden. Kuiken (2005) spreekt in het kader van de neveninstromers zelfs over 2000 woorden per jaar, hetgeen neerkomt op 50 woorden per week. Dat aantal moet volgens hem toch zeker in het eerste opvangjaar worden gehaald. Ik vraag me wel af in hoeverre dit haalbaar is, maar uit onderzoek lijkt het leervermogen van kinderen niet gauw een grens te bereiken: hoe meer woorden er worden aangeboden, hoe meer woorden de kinderen onthouden (Appel & Vermeer, 1997). Het is mij in ieder geval duidelijk dat bij het onderwijs aan neveninstromers er veel tijd en ruimte vrij gemaakt zal moeten worden voor een goede opbouw van de woordenschat. Kijken we naar het soort woorden die bij de diverse leerjaren centraal staan, dan zijn dat volgens Kuiken (2005) in groep 3 hoofdzakelijk woorden om te verwijzen naar algemeen dagelijkse begrippen en woorden die bij het reken- en leesonderwijs nodig zijn. In groep 4, 5 en 6 moet daarnaast ook aandacht worden besteed woorden die ingewikkelder taal-denkrelaties uitdrukken (bijv. tegenstellingen, vergelijkingen) en aan woorden die veel in schrijftaal voorkomen (bijv. tenminste, opmerken, organiseren enz.). Ook het bij de leerlingen ontwikkelen van strategieën om de betekenis van woorden te achterhalen is een belangrijk onderdeel bij de opbouw van woordenschat. In groep 7 en 8 gaat het volgens Kuiken (2005) naast de verwerving van schrijftaalwoorden ook om signaalwoorden.

2.2.2.4. Onderwijs in andere vakken

Naast deze algemene doelstellingen van NT2-onderwijs geeft Kuiken (2005) verder aan, dat er ook aandacht moet worden besteed aan andere vakken, zoals het rekenen. De mate waarin dat moet gebeuren, hangt af van het rekenniveau van de neveninstromer en van het niveau, dat van hen verwacht wordt in de reguliere groep. Bij het rekenonderwijs is ook een zekere vaardigheid in het Nederlands van belang. Prenger (2011) zegt dat tegenwoordig bijna alle reken- en wiskundemethoden die in het Nederlands basis- en voortgezet onderwijs worden gebruikt, gebaseerd zijn op de ideeën van de Realistische Wiskunde. Binnen het realistisch rekenen worden de opgaven in rijke contexten geplaatst en beschreven, waardoor

de hoeveelheid taal en tekst in de reken- en wiskundeboeken sterk is toegenomen. Kuiken (2005) geeft verder aan dat leerlingen de instructies bij de opdrachten moeten begrijpen en ze moeten de rekenkundige handelingen die ze uitvoeren kunnen verwoorden. Dergelijke begrippen zullen dus ook een onderdeel moeten vormen van het woordenschataanbod.

2.2.3. De leerlijnen

Behalve dat de wijze waarop de opvang vorm krijgt en de doelstellingen per kind variëren, kunnen ook nog de leerlijnen verschillen. Appel (1995) onderscheidt grofweg drie soorten leerlijnen voor het NT2-onderwijs: een grammaticale, een functioneel-notionele en een thematisch-cursorische leerlijn.

2.2.3.1. De grammaticale leerlijn

Bij deze leerlijn is de taalvorm het uitgangspunt en worden er eerst gemakkelijke constructies aangeboden (verkleinwoorden, meervoudsvormen) en komen de complexere structuren (bijzinnen, lijdend voorwerp) later aan bod. Appel (1995) geeft aan dat in lang niet alle gevallen duidelijk is welke structuur makkelijker dan wel moeilijker is. Daar komt bij dat juist de frequentie waarmee een bepaalde structuur gebruikt wordt, wel belangrijker zou kunnen zijn dan de moeilijkheidsgraad. Het zou dan in de praktijk kunnen betekenen dat de onregelmatige werkwoordsvormen die erg lastig zijn, maar die wel vaak voor komen binnen onze taal pas veel later worden aangeboden dan wenselijk.

2.2.3.2. De functioneel-operationele leerlijn

Bij deze leerlijn staat volgens Kuiken (2005) juist de inhoud van de boodschap voorop en niet de taalvorm. Zo zijn de verrichte handelingen en de benodigde woorden en begrippen die nodig zijn om de handelingen uit te kunnen voeren het uitgangspunt. Denk hierbij aan 'iemand begroeten' of 'iemand de weg vragen'. Bij deze leerlijn is het ook moeilijk om te bepalen wat het eerst en wat later aan bod moet komen. De volgorde waarin de taal wordt geleerd is vaak willekeurig en intuïtief. Bij deze benadering zie ik als voordeel de mogelijkheden tot het praktisch inoefenen m.b.v. bijvoorbeeld rollenspelen.

2.2.3.3 De thematisch-cursorische leerlijn

Bij deze leerlijn, die mij het meest aanspreekt, gaat men uit van voor de leerlingen relevante thema's en/of situaties. De ondergebrachte leerstofonderdelen (woorden, taalfuncties, grammatica enz.) vormen de cursorische elementen van de leerlijn. Appel (1995) geeft aan dat door het thema als uitgangspunt van de (taal)les te nemen, dit de leerkracht houvast biedt en ook een zekere mate van structuur aan de les geeft. Maar de volgorde waarin de diverse taalfuncties, begrippen en constructies aan de orde komen, is vaak willekeurig. Veel leerkrachten blijken volgens Kuiken (2005) goede ervaringen te hebben met het werken aan de hand van thema's die aansluiten bij de directe behoeften van de neveninstromers in

alledaagse situaties.

Het werken aan de hand van thema's/projecten vormt ook op onze school zowel in de onder- als bovenbouw het uitgangspunt van het reguliere onderwijsaanbod. Met name thema's die relevant zijn voor de neveninstromer zoals bijvoorbeeld de school, het lichaam, de kleding zie ik als betekenisvol en zal daardoor motiverend werken voor deze leerlingen.

2.2.3.4. Leerlijnen in de praktijk

Kuiken (2005) geeft aan dat tot op zekere hoogte de drie leerlijnen met elkaar gecombineerd zouden kunnen worden. De thema's en situaties vormen in eerste instantie het uitgangspunt en tegelijkertijd kan bedacht worden welke woorden en begrippen bij de thema's horen en welk taalgebruik passend is in een bepaalde situatie. Op basis daarvan kunnen de taalfuncties worden vastgesteld en de grammaticale constructies worden gekoppeld. Appel (2008) zegt: "Het feit dat verschillende benaderingen zich deels op verschillende aspecten van de T2 richten, pleit al voor leergangen met werkvormen en oefeningen die inderdaad op meer dan één aanpak zijn gebaseerd" (pag.160). Kuiken (2005) noemt het prisma Project als voorbeeld van een programma voor neveninstromers die dit alles in zich heeft.

Het lijkt mij in ieder geval verstandig dat je de achtergrond van de drie leerlijnen meeneemt in het geval dat er een keuze moet worden gemaakt bij de aanschaf van NT2-materiaal.

2.3. Tweede taalverwerving

Van den Branden (2010) geeft aan dat de term tweedetaalverwerving verwijst naar het verwerven van de taal die niet de moedertaal is, maar die wel dominant is in de omgeving van de taalleerder. Hij wijst hierbij op het feit dat in de term 'tweedetaalverwerving' het telwoord 'tweede' niet al te letterlijk moet worden genomen; het is heel goed mogelijk dat een kind die het Nederlands als tweede taal begint te leren al reeds in aanraking is geweest met twee of drie andere talen. In zo'n geval spreekt men dan toch van tweedetaalverwerving Nederlands omdat het Nederlands op dat moment dominant is in de samenleving. Hoe verloopt nu het verwerven van een tweede taal?

Volgens Krashen & Terrell (1983) doorlopen leerlingen die een tweede taal verwerven van nature vijf niveaus. Het eerste niveau, het niveau van de *voorproductie*, wordt ook wel de gewenningsfase genoemd. Dit niveau kent leerlingen die pas zijn aangekomen in Nederland en in hun 'stille' periode zitten. Appel (2008) geeft aan dat we deze periode ook kennen bij de moedertaalverwerving, het is de eerste fase van een taalverwervingsproces. Kinderen begrijpen wel al veel van de taal die ze horen, maar kunnen zelf nog niets zeggen. Dat geldt tot op zekere hoogte ook voor T2-verwervers. Copper, (2007) stipt drie zaken aan die binnen deze fase van belang zijn. Zo benadrukt zij dat er niet van deze leerlingen verwacht mag worden om te spreken, lezen of schrijven. Daarnaast geeft zij aan dat deze leerlingen in

deze fase wel begrijpen wat er gezegd wordt en in staat zijn om te wijzen, te gebaren, te tekenen, te sorteren, bewerkingen te gebruiken of op een andere manier begrip te tonen door non-verbale activiteiten. Als laatste zouden tweetalige medeleerlingen op dit eerste niveau (indien beschikbaar) ingezet kunnen worden de onderwijsactiviteiten begrijpelijk te maken in de oorspronkelijke taal. Binnen het tweede door Krashen & Terrel (1983) onderscheiden niveau, het niveau van de *vroege productie* of ook wel de *redzaamheidsfase* genoemd, hebben leerlingen genoeg mondelinge taalvaardigheid en zelfverzekerdheid opgedaan om te beginnen met losse woorden waarbij ze nog wel fouten maken in uitspraak en woordkeuze. Op het derde niveau, het niveau van de *spraakontwikkeling*, gebruiken leerlingen woorden en uitdrukkingen. Door hen bijvoorbeeld, beginzinnen te geven kan je hen verder helpen te verwoorden wat ze bedoelen. De langste fase van het taalverwervingsproces vormt het vierde niveau, het niveau van *de taalvaardigheid*. Volgens Krashen & Terrel (1983) gaan leerlingen in deze fase grammaticale structuren en hun omgangs- en schooltaal beheersen. Hun mondelinge taalvaardigheid stelt hen in staat om zich te uiten. Uiteindelijk bereiken de leerlingen het laatste niveau, het niveau van *de vloeiende taalvaardigheid*.

Deze fases, met name de gewenningsfase de zogenaamde “stille” periode en de twee fases die daarop volgen zijn vanuit mijn dagelijkse praktijk met onderinstromers in de kleutergroepen heel erg herkenbaar. Mijn ervaring met de ‘stille’ periode is dat deze grote verschillen kent qua tijd. Het ene kind begint bijvoorbeeld woorden te produceren binnen een maand en een ander kind pas na zes maanden.

Het is voor een leerkracht nodig om op de hoogte te zijn van deze niveaus en te weten dat leerlingen kunnen verschillen qua tempo bij het doorlopen hiervan. Vaak hoor je leerkrachten zeggen dat een leerling nog niet praat, maar wanneer je kennis hebt genomen van de fasen in de mondelinge tweede taalverwerving dan weet je wat je kunt en mag verwachten van een leerling. Dit maakt dat je het onderwijsaanbod beter af kunt stemmen op de leerling afzonderlijk. Hoe snel een leerling een tweede taal verwerft hangt af van diverse factoren, maar Kuiken (2005) geeft aan, dat de aard en mate van contact de belangrijkste factor is in het succes waarmee een T2 verworven wordt. De taalomgeving bepaalt het taalaanbod dat een T2 verwervend kind krijgt.

Copper (2007) heeft de vijf fases van Krashen & Terrell in onderstaand figuur, overzichtelijk in beeld gebracht. Dit schema vormt een onderdeel van het protocol voor neveninstromers dat bij ons op school sinds dit schooljaar gebruikt wordt.

Mondelinge tweedetaalverwerving				
Niveau	Tijdsduur	Definitie in de mondelinge taalvaardigheid	Passende activiteiten	Receptieve woordenschat
1.Voorproductie (gewenning)	0 – 6 maanden	Stille periode Minimaal begrip Nadruk ligt op het luisteren naar de verschillende componenten van de doeltaal	Luisteren, aanwijzen, bewegen, kiezen, imiteren, uitbeelden, tekenen.	500 woorden
2.Vroege productie (redzaamheid)	6 maanden - 1 jaar	Beperkt begrip Antwoorden van 1 of 2 woorden, gekopieerde taal en taal 'stukjes' Gebruikt tegenwoordige tijd werkwoorden	Benoemen, opsommen, categoriseren. labelen, antwoorden met 1 of 2 woorden	1.000 woorden
3.Spraak-ontwikkeling (redzaamheid)	1-3 jaar	Goed begrip Simpele zinnen met beperkt vocabulaire Maakt grammaticale en uitspraakfouten Begrijpt frequent grapjes 'verkeerd'.	Opnieuw vertellen, samenvatten, uitleggen	5.000 woorden
4. Gemiddelde taalvaardigheid (omgangstaal)	3 – 5 jaar	Uitstekend begrip Maakt minder grammaticale fouten	beschrijven, definiëren, opnieuw voor de geest halen/ terugroepen, rollenspel spelen, vergelijken, tegenover elkaar stellen (tegenstellingen)	7.000 woorden
5.Vloeiende taalvaardigheid	5 - 7 jaar	Excellent begrip Verscheidenheid van zinsstructuren en werkwoordtijden Niveau van bijna volledig de nieuwe taal beheersen	Mening geven, verdedigen, bespreken, verantwoorden, onderzoeken, analyseren, creëren, evalueren, lezen, opschrijven	12.000 woorden

Figuur 2. Taalverwerving (bron: Copper, 2007)

2.4. Methodieken rond woordenschat (Verhallen)

Op onze school wordt er al heel wat jaren gewerkt met de woordenschatmethodiek van Verhallen. Zelf heb ik al goede ervaringen opgedaan met het werken volgens deze didactiek en kijken we naar verschillende nieuw ontwikkelde woordenschatprogramma's of leerlijnen bij methodes, dan zijn die vaak gebaseerd op dit didactisch model. Omdat het werken aan de woordenschat een groot onderdeel vormt van met name het onderwijs aan neveninstromers, wil ik in dit hoofdstuk globaal een uitleg geven over de werkwijze van deze didactiek.

Volgens Van den Nulft & Verhallen (2009) verloopt het leren van een woord in vier fasen, het zogenaamde viertaktmodel: voorbereiden, semantiseren, consolideren en controleren. Bij de eerste fase, *het voorbereiden* gaat het erom leerlingen voor te bereiden op het onderwerp en te betrekken bij de context waarin de aangeboden woorden naar voren komen. Er zijn allerlei mogelijke manieren te bedenken om aandacht en betrokkenheid te creëren. Het gaat erom dat je in deze fase een korte krachtige pakkende start verzint. Door voor te bereiden wordt er een plekje in het bestaande woordenschatnetwerk van de leerlingen geactiveerd zodat de aan te leren woorden hieraan gekoppeld kunnen worden. Bij de tweede fase, *het semantiseren* staat het verduidelijken van woordbetekenissen centraal. In het boek "Met Woorden in de Weer" (Van den Nulft en Verhallen, 2009) wordt in dit

verband gesproken over de drie uitjes, hetgeen neerkomt op het volgende:

Het uitje van uitbeelden: Dit komt neer op de betekenissen van woorden zoveel mogelijk zichtbaar te maken. Dit kan via het laten zien van concreet materiaal, aanwijzen, voordoen, uitspelen, laten ervaren. Ook de inzet van een digibord kent vele mogelijkheden.

Het uitje van het uitleggen: Hierbij gaat het om de betekenis van een woord over te dragen. De uitbeelding gaat vergezeld van een talige omschrijving, zodat de kinderen de betekenis ook verbaal krijgen uitgelegd. Je geeft een definitie in makkelijke bewoordingen. De verbale uitleg is kort en krachtig, terwijl de aan te leren woorden en betekenissen veelvuldig worden genoemd zodat deze bij alle kinderen zeker binnenkomen. Het gaat om vertellen en verduidelijken.

Het uitje van het uitbreiden: Dit houdt in dat er meerdere woorden tegelijk worden meegenomen in de semantisering. Het gaat om het aangeboden woord te koppelen aan andere woorden die betekenisverbindingen hebben met het woord. Men spreekt dan van een woordcluster. Door het consequent toepassen van clusteren wordt volgens van den Nulft & Verhallen (2009) een enorme versnelling van het woordenschatonderwijs bereikt.

De drie uitjes heb ik apart beschreven, maar in werkelijkheid zijn ze altijd verstrengeld en komen ze steeds afwisselend aan de orde. Direct na de drie uitjes gaan de leerlingen met de leerkracht eigen verbindingen leggen en verkennen bijvoorbeeld door het maken van een gezamenlijk woordweb. Het accent ligt op het netwerken, op aanhaking bij andere woorden. Van den Nulft & Verhallen (2009) spreken in dit verband wel eens van het vierde uitje, *het gouden uitje van uitproberen* door de kinderen.

Dan komt de derde fase, de fase van *het consolideren* waarbij het gaat om herhalen, herhalen en nog eens herhalen. De woorden en de betekenissen moeten worden ingeslepen. Er zijn volgens Van den Nulft & Verhallen (2009) drie consolideerregels:

“Regel 1. Ga net zolang door met consolideren totdat alle kinderen het woord kennen...

Regel 2. De kern van het consolideren is veel, gevarieerd en speels herhalen...

Regel 3. Bij het consolideren zijn de woorden zichtbaar in de klas aanwezig...” (pag. 125 - 127). De laatste fase, *het controleren* valt grotendeels samen met het consolideren. Door de ogen en oren open te houden tijdens de activiteiten kan je al nagaan in hoeverre de woorden door de leerlingen worden begrepen en worden gebruikt.

2.5. Methodieken en materialen ten behoeve van neveninstromers

Heel wat actuele achtergrondinformatie ten behoeve van neveninstromers is te vinden op de site van LOWAN www.lowan.nl, een door OCW gefinancierd landelijk steunpunt voor onderwijs aan nieuwkomers. Deze organisatie richt zich op wat het primair onderwijs aangaat, op de onderwijskansen van buitenlandse kinderen in de basisschoolleeftijd voor de eerste periode dat ze in Nederland zijn en maakt zich sterk voor een succesvol

onderwijscontinuüm onder een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Ook zijn er in Nederland heel wat leermiddelen op de markt gebracht die gericht zijn op NT2-leerlingen. Daaronder vallen ook een aantal materialen die specifiek ontwikkeld zijn voor het onderwijs aan neveninstromers. Om een indruk te krijgen wat er zoal te koop is zal ik in het kort een aantal van deze materialen en/of programma's beschrijven. Ik richt me daarbij achtereenvolgend op mondelinge taalvaardigheid, schriftelijke taalvaardigheid, woordenschat en het onderwijs in andere vakken.

2.5.1. Materiaal gericht op de mondelinge taalvaardigheid

Van Horen en Zeggen: Wat & Hoe van Josée Coenen.

De methode *Van Horen en Zeggen* is ontwikkeld door de Werkgroep Nederlands voor anderstaligen waaronder ook Folkert Kuiken, een auteur die al heel wat heeft geschreven op het gebied van NT2-onderwijs. Het is tot stand gekomen dankzij subsidie van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen zowel in 1982 -1984 als in 1990 -1991. Alhoewel deze methode dus al jaren geleden is ontwikkeld en uit de handel was genomen hebben de Werkgroepleden de rechten teruggekregen en is deze methode, met hier en daar de nodige aanpassingen, weer volledig op de markt gebracht. Van Horen en Zeggen is een methode Nederlands voor anderstalige leerlingen in het basisonderwijs gericht op de mondelinge taalvaardigheid. In thema's zoals de school, in de klas, het schoolplein, naar huis, de schooldokter en schoolonderwerpen zoals gymnastiek, rekenen en handvaardigheid leren de anderstalige leerlingen het Nederlands. De methode is zowel geschikt voor de onderinstromers als de neveninstromers.

Prisma Mondeling Nederlands Nieuw: een uitgave van het CED

Dit is een volledige herziening van het programma Prisma Mondeling Nederlands. Het programma biedt in vier cursussen een programma voor 36 lesweken rondom klankvaardigheid, woordenschat, mondelinge grammatica en functioneel taalgebruik met als doel zo snel mogelijk Nederlands te leren. Het is bedoeld voor nieuwkomers van 6 tot 12 jaar in het eerste jaar dat ze in Nederland zijn. De verhalen van Mondeling Nederlands Nieuw kunnen beluisterd worden op CD-rom en worden visueel ondersteund door stripboekjes.

Horen Zien en Schrijven: een uitgave van het CED

De methode Horen Zien en Schrijven (HZS) is een programma voor het primair onderwijs om niet-Nederlandstalige leerlingen in de leeftijd van 6 tot 12 jaar, die aan het reguliere Nederlandse onderwijs gaan deelnemen, de Nederlandse taal te leren. Het is opgebouwd uit acht thema's: school, wonen, lichaam, natuur, allerlei, vrije tijd en werken, gevoelens en feest. Het programma ondersteunt de verwerving van mondelinge taal in de klas. Dit gebeurt vooral door kijk-, spel-, lees- en schrijfactiviteiten. De leerstof richt zich op woordenschat,

woordvorming en zinsvorming. HZS is sinds 1999 op de markt en wordt door heel wat scholen gebruikt als het gaat om neveninstromers. Het wordt vaak ingezet in samenhang met een programma voor mondelinge taalverwerving, maar kan ook los ingezet worden. Het is zodanig opgezet dat er in grote mate zelfstandig mee gewerkt kan worden, het is geschikt voor individuele verwerking op eigen niveau.

Horen Zien en Schrijven Webbased: verkrijgbaar via het HCO

Het programma *Horen Zien en Schrijven* is nu ook *webbased*. Het bevat een groot aantal oefeningen rond woordenschat, een leerling managementsysteem waarmee voor elke leerling bepaald kan worden welke modules gemaakt kunnen worden en wat daarvan de resultaten zijn. Elke module kan worden afgesloten met toetsen voor de verschillende onderdelen. De leerling krijgt direct feedback op de gemaakte oefening en kan zowel op school als thuis of ergens anders oefenen. Essentieel is wel om het programma te gebruiken naast de methode Horen Zien en Schrijven.

Klankie: www.klankie.nl

Dit materiaal is zowel geschikt voor de klankvaardigheid als voor de taalverwerving en daarmee geschikt voor de eerste opvang van neveninstromers.

Klankie is een bijzonder toetsenbord met software. In Nederland leren kinderen lezen en schrijven op basis van de koppeling van klanken en letters. Het toetsenbord is bijzonder, omdat de toetsen gebaseerd zijn op de klanken uit de Nederlandse taal. Je typt dus niet s-c-h-a-a-p, maar sch-aa-p. Als je letters op het toetsenbord indrukt, zie je deze letters op het beeldscherm van de computer en je hoort tegelijkertijd de klanken die bij die letters horen. Dit leermiddel kan dus worden gebruikt voor het oefenen van de klankvaardigheid en voor de koppeling van klanken en letters.

Het is tevens een leermiddel wat ingezet kan worden bij de taalverwerving. Er zitten meer dan 1300 eenlettergrepige woorden in, die gedeeltelijk worden ondersteund door foto's en door uitgesproken zinnen. Het leermiddel biedt 12 verschillende soorten oefeningen om met de klanken en woorden te oefenen. Ook worden er oefeningen geboden voor de getallen 1 t/m 20. Op de website van Klankie zijn nog andere gebruiksmogelijkheden te vinden.

Zien is Snappen: een uitgave van Bazalt en het HCO

Met dit boek wordt een praktisch uitgewerkte leerlijn aangeboden voor de grammaticale leerlijn, zoals het gebruik van lidwoorden, klanken en letters, zinsbouw, aanwijzende voornaamwoorden, samenstellingen, verbuigingen en vervoegingen. *Zien is Snappen* is een voornamelijk visuele handleiding, met kleurenfoto's van de materialen en de lessen in de praktijk voorzien van toelichting voor de leerkracht: uitleg, vormen van aanbieding, oefenvormen en hulpmiddelen. Deze uitgave is in eerste instantie bedoeld voor de groepen 1

t/m 4 van het basisonderwijs met één of meer anderstalige kinderen in de klas. Het is echter ook zeer geschikt als aanvulling op een programma voor mondeling Nederlands bij de eerste opvang van neveninstromers.

2.5.2. Materiaal gericht op de schriftelijke taalvaardigheid

Zo leer je kinderen lezen en spellen: ontwikkeld door José Schraven

Zo leer je kinderen lezen en spellen is een preventieve instructiemethodiek die heel geschikt is voor de eerste opvang van neveninstromers. Voor kinderen die net in Nederland zijn is er in feite geen geschikte leesmethode. De veel gebruikte leesmethoden zijn eigenlijk taalmethoden en gaan ervan uit dat de kinderen de Nederlandse taal al beheersen. *Zo leer je lezen en spellen* biedt een denkkader, waarbij kinderen los van de Nederlandse taalbeheersing, effectief en technisch lezen en spellen.

Lezen doe je overal: uitgegeven bij Zwijzen.

Aanvankelijke leesmethode voor allochtone neveninstromers in de leeftijd van 10 tot 14 jaar, die nog niet kunnen lezen of kunnen lezen in een ander schrift. De opzet van *Lezen doe je overal* sluit aan bij de maan-versie van Veilig Leren Lezen en sluit aan bij de ervaringswereld en interesse van de oudere leeftijdsgroep. Het taalgebruik in de teksten is eenvoudig, er is veel auditieve en visuele ondersteuning en er is aandacht voor instructiebegrippen, klankonderscheiding en uitspraak. Leerlingen kunnen er versneld door heen.

Puntje van je pen: een uitgave van JIP Uitgeverij

Puntje van je pen biedt activerende schrijfopdrachten met themagerichte handelingen in korte, speelse introducties. Het is ondermeer geschreven voor nieuwkomers. De concrete opdrachten sluiten aan bij thema's die in de methoden voor jonge kinderen en nieuwkomers voorkomen. Leerlingen praten en schrijven over het onderwerp. Ze oefenen met de nieuwe woorden en de nieuwe taal van het thema.

Puntje van je pen biedt 8 thema's in 16 lessen van ongeveer een uur, inclusief verwerking. Sleutelschema's helpen de leerlingen op weg. De bijlage bevat extra schema's. Hiermee kunnen leraren volgens hetzelfde stramien eigen opdrachten maken bij nieuwe thema's.

2.5.3. Materiaal gericht op de woordenschat

Beeldwoordenboeken: divers

Er zijn ondertussen al heel wat beeldwoordenboeken op de markt verschenen. Eén voorbeeld is het *beeldwoordenboek van Jacob Dijkstra* waarin 5000 woorden in beeld zijn gebracht, verdeeld over 252 thema's. Bij elk woord hoort een eenvoudige, maar duidelijke zwart/wit tekening. De tekeningen en woorden staan op thema gerangschikt. Voorin staan ook allerlei praktische suggesties voor gebruik. Het is zeer geschikt als naslagwerk voor nieuwkomers vanaf 7 jaar. Daarnaast zijn er nog heel veel andere bruikbare

beeldwoordenboeken. *Van Dale* heeft zelfs beeldwoordenboeken op de markt gebracht waarbij de woorden zowel in het Nederlands als in het Arabische of Turks worden gegeven.

Het Van Dale pocketwoordenboek Nederlands als tweede taal: Van Dale Uitgevers

Een interessant woordenboek als de kinderen al wat verder zijn met de tweedetaalverwerving. Een woordenboek met 14.000 belangrijkste trefwoorden en de meest gebruikte uitdrukkingen uit het Nederlands en 650 illustraties om de betekenissen duidelijker te maken. Het bevat een cd-rom inclusief de uitspraak. Op alle onderdelen (keuze van woorden, manieren van uitleggen, zinnestelsels met het woord en overige informatie) is rekening gehouden met mensen die het Nederlands nog moeten leren.

Fotokaarten: te verkrijgen bij Schubi

Fotokaarten van alledaagse voorwerpen, veel voorkomende werkwoorden, tegenstellingen, dieren, voorwerpen in het huis, kleding en nog veel meer thema's zijn gemakkelijk in te zetten en te gebruiken als extra aanvulling naast de methode voor mondelinge taalverwerving. Daarnaast zijn er allerlei filmpjes te vinden op www.klassetv.nl, op www.teleblik.nl of op www.schooltv/beeldbank.nl te vinden die het woordenschatonderwijs ondersteunen.

2.5.4. Materiaal gericht op het onderwijs in andere vakken

Kwint: een uitgave van het CED

Kwint is speciaal ontwikkeld voor de nieuwkomers van 8 tot 12 jaar die pas in Nederland zijn en nog geen aansluiting kunnen vinden bij de (realistische) rekenmethode.

Via het pakket *Kwint* (handleiding, praatplaten en 5 werkschriften) maken nieuwkomers kennis met de belangrijkste basisvaardigheden van het rekenen. Er wordt rekening gehouden met de geringe taalvaardigheid van de doelgroep, maar ook met eerder opgedane rekenervaring. Er wordt gewerkt in niveaugroepen, waarbij de lessen bestaan uit een instructiegedeelte en een deel zelfstandig werken. Het bevat ook diagnostische activiteiten voor intake en controletaken per niveaugroep. Doorstroomprofielen geven aan hoe het kind kan instromen in de reguliere rekenmethode.

Ziezo: een uitgave van het CED

De methode *Ziezo* biedt in 64 lessen een programma een gestructureerd programma voor sociale competentie en maatschappelijke oriëntatie. De leerlingen krijgen kennis en vaardigheden aangereikt waarmee ze zich sneller en beter kunnen redden in contact met leeftijdgenoten en volwassenen in hun omgeving. Het programma draait om vragen rond sociale competentie, zoals: Hoe kun je jezelf voorstellen? Hoe troost je een ander? Maar ook kwesties rond maatschappijoriëntatie komen aan de orde, zoals: Hoe eet je

gezond? Hoe ziet Nederland eruit? Welke verkeersregels zijn er in Nederland? Wat koop je in een winkel?

Tot slot

Er is dus heel wat materiaal op de markt dat ingezet kan worden voor het onderwijs aan neveninstromers. Voor wie al deze materialen eens uitgebreid wilt bekijken en/of zelfs wilt uitproberen, kan men terecht bij het Provinciaal Documentatiecentrum Atlas in Antwerpen. Dit centrum stelt allerlei achtergrondinformatie, materialen en methodes gericht op het onderwijs aan neveninstromers en methodes beschikbaar en leent dit alles voor een bepaalde periode uit.

Daarnaast zijn er op internet allerlei sites te vinden die goed bruikbaar kunnen zijn bij het onderwijs aan neveninstromers. Ik noem er hier een paar, maar in bijlage 5 is er een uitgebreidere lijst te vinden.

www.abcd.eigenstart.nl

www.taalplek.nl

www.nt2kennisnet.nl

www.taalklas.nl

Hoofdstuk 3. Opzet van het onderzoek

3.1. Verantwoording onderzoek

Om de onderzoeksvraag en de deelvragen te kunnen beantwoorden onderneem ik de volgende stappen.

Om antwoord te krijgen op de eerste twee deelvragen vindt er een literatuurstudie plaats. Er zullen diverse naslagwerken worden geraadpleegd die antwoord kunnen geven op de diverse vragen.

Wat deelvraag drie betreft zal ik bij diverse uitgeverijen en schoolleveranciers op zoek gaan naar materialen die min of meer specifiek op de markt zijn gebracht t.b.v. het onderwijs aan neveninstromers. Van het materiaal zal een korte beschrijving worden gegeven.

Voor de uitwerking van deelvraag 4 zal er een beschrijving worden gegeven van de huidige opzet van het onderwijs aan neveninstromers bij ons op school. Om zicht te krijgen op hoe de eerste opvang wordt ervaren en welke wensen de leerkrachten van groep 3 t/m 8 hebben, wil ik de leerkrachten vragen een vragenlijst in te vullen. Deze lijst met deels gesloten en open vragen zal digitaal worden verspreid. Ook het managementteam (MT) zal gevraagd worden een aangepaste digitale vragenlijst in te vullen.

Voor deelvraag 5 zal ik een tweetal vergelijkbare scholen bezoeken die te maken hadden met hetzelfde probleem en die mogelijk als voorbeeld zouden kunnen fungeren voor onze school. Aan de hand van een vooraf opgestelde vragenlijst wil ik bepaalde zaken aan de orde stellen zoals o.a. hoe daar op school het onderwijs aan neveninstromers is georganiseerd, welk materiaal er wordt gebruikt en wat tot nu toe de ervaringen zijn met hun manier van aanpak. Met name de positieve punten zullen worden meegenomen, op bruikbaarheid nader worden bekeken en worden geprojecteerd op onze situatie.

Vervolgens wil ik vanuit de totale verkregen informatie uit het onderzoek en de huidige situatie tot een advies komen voor een wellicht andere opzet van het onderwijs aan neveninstromers. Hierbij zal ik rekening houden met de knelpunten en wensen die er zijn binnen de school. Tot slot wil ik kijken welke stappen noodzakelijk zijn om het advies daadwerkelijk gestalte te gaan geven binnen onze school.

Met dit onderzoek meen ik te voldoen aan de eisen van triangulatie doordat ik gebruik heb gemaakt van een veelheid aan bronnen.

3.2. Schematische uitwerking onderzoeksofzet

Bovenstaande ofzet heb ik in onderstaand schema weergegeven:

Deelvraag	Betrokkenen	Methodologie	Tijdspad	Verwachte opbrengst
1. Wat verstaan we onder NT2-leerlingen, onderinstromers en neveninstromers en hoe is het wettelijk en financieel kader geregeld?	Onderzoeker	Bestuderen van naslagwerken.	Februari, maart 2012	Nadere definiëring van begrippen en zicht hebben op de financiële bijdragen waar men evt. als school recht op heeft.
2. Wat is er op dit moment vanuit de theorie bekend over het onderwijs aan neveninstromers?	Onderzoeker	Bestuderen van literatuur	Februari, maart 2012	Zicht krijgen op de problematiek en duidelijk krijgen wat van belang is om deze doelgroep goed te kunnen begeleiden binnen het onderwijs.
3. Welke methodieken en materialen zijn er specifiek ontwikkeld ten behoeve van het onderwijs aan neveninstromers? Hoe hiermee te werken?	Onderzoeker, school-leveranciers, uitgeverijen, uitleen doc. Atlas	Het zoeken en bekijken van materialen	Maart 2012	Een lijst met geschikt materiaal en een beschrijving van de diverse materialen.
4. Hoe is de huidige opvang van neveninstromers binnen onze school geregeld en wat vindt het team daarvan?	Onderzoeker, leerkrachten 3 t/m 8 MT (directie en IB-er)	Vragenlijst leerkrachten Vragenlijst MT	Maart april 2012	Zicht hebben op de huidige situatie wat betreft de knelpunten, de successen en wensen die er leven op school zowel onder de leerkrachten als de directie.
5. Hoe is het onderwijs aan neveninstromers op andere scholen gerealiseerd?	Onderzoeker Teams van twee scholen	Observatie en gesprek	April 2012	Ideeën die gebruikt en ingezet kunnen worden bij de aanbevelingen / plan van aanpak richting onze school.
6. Hoe zou nu gezien de theorie en de aanpak van vergelijkbare scholen het onderwijs op onze school eruit kunnen gaan zien rekening houdend met de stand van zaken en de specifieke wensen?	Onderzoeker, critical friend	Analyse en verwerken van de gegevens	Mei 2012	Een haalbaar onderbouwd plan van aanpak om de eerste opvang van neveninstromers op onze school vorm te gaan geven.
7. Welke stappen zijn noodzakelijk om het advies ook daadwerkelijk in te voeren?	Onderzoeker, IB-er en directie	Afstemmen, presenteren en implementeren.	School - jaar 2012/13	Ik heb een implementatieplan.

Hoofdstuk 4. Resultaten

4.1. Wat verstaan we onder NT2- leerlingen, onderinstromers en neveninstromers en hoe is het wettelijk en financieel kader geregeld?

Binnen het onderwijs worden er heel wat verschillende benamingen gebruikt als het gaat om kinderen die een andere moedertaal hebben dan het Nederlands. Om verwarring te voorkomen zijn een aantal termen nader gedefinieerd. Over het algemeen worden leerlingen die het Nederlands als tweede taal verwerven NT2- leerlingen genoemd. Daarnaast kan er onderscheid worden gemaakt in neveninstromers en onderinstromers. Kuiken definieert deze twee termen als volgt: “Deze leerlingen worden *neveninstromers* of *zij-instromers* genoemd: kinderen van zes jaar en ouder die uit het buitenland naar Nederland komen op een leeftijd waarop ze naar Nederlandse maatstaven leerplichtig zijn. Neveninstromers worden onderscheiden van allochtone leerlingen jonger dan zes, die hun schoolloopbaan in een kleutergroep starten en met de term *onderinstromers* worden aangeduid” (Kuiken, 2005, pag. 224).

Het Ministerie van Onderwijs (OCW, 2011) heeft bepaald, dat scholen met ten minste vier ‘vreemdelingen’ die korter dan één jaar in Nederland zijn, voor de eerste opvang van deze kinderen een aanvullende financiële vergoeding krijgen. Als de scholen voor het eerst een beroep doen op deze regeling krijgen ze eenmalig € 10.208 en per leerling nog eens € 2.563,36 voor personeel en € 78,12 voor materiële instandhouding.

4.2. Wat is er op dit moment vanuit de theorie bekend over het onderwijs aan neveninstromers?

Kijken we naar de organisatie van het onderwijs m.b.t neveninstromers, dan kent men in Nederland grofweg drie soorten van opvang: de centrale opvang, de geïntegreerde opvang en de gecombineerde opvang. Bij de centrale opvang zitten de neveninstromers de hele week in aparte opvangklassen bij elkaar, meestal voor de periode van één jaar. Bij de geïntegreerde opvang zitten de neveninstromers de hele week tussen andere leerlingen in de reguliere klas en worden indien mogelijk af en toe uit de groepen gehaald voor extra begeleiding. Daar tussenin zit de gecombineerde opvang die het midden houdt tussen de centrale en geïntegreerde opvang: een deel van de week zitten de neveninstromers in aparte opvangklassen en de rest van de week, meestal de middagen, in de reguliere groep. Elk model heeft zijn voor- en nadelen, maar één ding hebben ze gemeen n.l. dat het onderwijs aan neveninstromers erop gericht is, dat zij in zo kort mogelijke tijd worden voorbereid op het meedoen met de reguliere groep.

Het is dus van belang dat deze leerlingen zo snel mogelijk de taalvaardigheid Nederlands opbouwen die hen in staat stelt om in het regulier basisonderwijs tot ontwikkeling te komen.

Om dit te verwezenlijken zal er geïnvesteerd moeten worden in de opbouw van een basiswoordenschat en in het bereiken van een zeker niveau van luister-, spreek-, lees- en schrijfvaardigheid. Welk niveau dit is, hangt af van een aantal factoren. Ten eerste speelt de leeftijd van de neveninstromer een rol, ten tweede de reguliere groep waar ze uiteindelijk in opgaan en ten derde of een leerling al kan lezen en schrijven en in welk schrift ze zijn gealfabetiseerd. Dit laatste leidt namelijk tot verschillende doelstellingen voor het lees- en schrijfonderwijs. Alhoewel de doelstellingen per leerling kunnen verschillen, is er wel een aantal algemene doelstellingen te noemen: de ontwikkeling van mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden en de opbouw van woordenschat. Een belangrijk uitgangspunt bij de inrichting van het onderwijs aan neveninstromers is dat receptieve doelen vóór productieve doelen gaan en mondelinge vóór schriftelijke. Naar de mondelinge taalvaardigheid toe betekent dit dat het NT2-onderwijs aan neveninstromers zich in eerste instantie zal moeten richten op het luisteren gevolgd door het spreken. Zeker in het begin moet taal worden verbonden met concrete voorwerpen, handelingen, gebaren, beeldmateriaal en motiverende acties. Mondelinge taalvaardigheid vormt, zowel op het vlak van klank en betekenis, een belangrijke basis voor het opbouwen van lees- en schrijfvaardigheid. Zodra de leerlingen het Nederlands een beetje kunnen begrijpen en spreken kan er met de ontwikkeling van lezen en schrijven worden begonnen, waarbij het lezen vooraf gaat aan het schrijven.

Omdat woordkennis een noodzakelijke voorwaarde is voor het volgen van het onderwijs zal er veel tijd en ruimte vrij gemaakt moeten worden voor een goede opbouw in de woordenschat. De nieuw te leren woorden kunnen volgens de methodiek van Verhallen worden aangeboden. Hierbij verloopt het leren van een woord in vier fasen: voorbereiden, semantiseren, consolideren en controleren.

Naast deze algemene doelstellingen van NT2-onderwijs zal er toch ook aandacht besteed moeten worden aan andere vakken, zoals het rekenen. De mate waarin dat moet gebeuren hangt af van het rekenniveau van de neveninstromende leerling en van het niveau dat van hen verwacht wordt in de reguliere groep. Leerlingen zullen de instructies bij de opdrachten moeten begrijpen en rekenkundige handelingen moeten kunnen verwoorden. Dergelijke begrippen zullen dus ook een onderdeel moeten vormen bij het woordenschataanbod.

Naast de wijze van opvang en de variatie in doelstellingen per leerling kunnen ook de leerlijnen verschillen. Bij de grammaticale leerlijn is de taalvorm het uitgangspunt en worden er eerst gemakkelijke constructies aangeboden en komen de complexere structuren later aan bod. Bij de functioneel-operationele leerlijn staat juist de inhoud van de boodschap voorop. De verrichte handelingen en de benodigde woorden en begrippen die nodig zijn om de handelingen uit te kunnen voeren vormen het uitgangspunt. De thema-cursorische leerlijn gaat uit van voor de leerlingen relevante thema's en/of situaties. De ondergebrachte

leerstofonderdelen vormen de cursorische elementen van de leerlijn. Deze drie leerlijnen kunnen ook tot op zekere hoogte met elkaar worden gecombineerd. Zo zouden de thema's en situaties in eerste instantie het uitgangspunt kunnen vormen en tegelijkertijd kan bedacht worden welke woorden en begrippen bij de thema's horen en welk taalgebruik passend is in een bepaalde situatie. Op basis daarvan kunnen de taalfuncties worden vastgesteld en de grammaticale constructies worden gekoppeld. Het Prisma Project, wat veelal gebruikt wordt binnen de eerste opvang, is daar een mooi voorbeeld van.

Tweedetaalverwerving verwijst naar het verwerven van de taal die niet de moedertaal is, maar die wel dominant is in de omgeving van de taalleerder. Leerlingen die een tweede taal verwerven doorlopen van nature vijf niveaus. Het eerste niveau, *de voorproductie* ook wel de *gewenningsfase* genoemd kent leerlingen die pas in Nederland zijn aangekomen en in hun 'stille' periode zitten. Ze begrijpen wel al wat van de Nederlandse taal, maar spreken nog niets. Het tweede niveau, *de vroege productie* ook wel de *redzaamheidsfase* genoemd hebben leerlingen genoeg mondelinge taalvaardigheid en zelfverzekerdheid opgedaan om te beginnen spreken met losse woorden. Het derde niveau, *de spraakontwikkeling* gaan de leerlingen woorden en uitdrukkingen gebruiken. De langste fase vormt het vierde niveau, *de taalvaardigheid* waarin leerlingen de grammaticale structuren en hun omgangs- en schooltaal gaan beheersen. Uiteindelijk bereiken leerlingen het laatste niveau, het niveau *van de vloeiende taalvaardigheid*. Hoe snel een leerling een tweede taal verwerft hangt af van diverse factoren maar de aard en de mate van contact is de belangrijkste factor in het succes waarmee een tweede taal wordt verworven.

4.3. Welke methodieken en materialen zijn er specifiek ontwikkeld ten behoeve van het onderwijs aan neveninstromers?

In Nederland zijn er heel wat leermiddelen op de markt gebracht die gericht zijn op het NT2 onderwijs, waaronder ook enkele leermiddelen die specifiek ontwikkeld zijn voor het onderwijs aan neveninstromers. Enkele materialen gericht op het ontwikkelen van de mondelinge taalvaardigheid zijn bijvoorbeeld Prisma Mondeling Nederlands Nieuw, Horen Zien en Zeggen of die Horen Zien en Schrijven. Materialen gericht op het ontwikkelen van de schriftelijke taalvaardigheid zijn o.a. Zo leer je kinderen lezen en spellen en Leren lezen doe je overal. Voor de woordenschat zijn er tal van bruikbare middelen in te zetten zoals beeldwoordenboeken, computerprogramma's specifiek gericht op woordenschat, beeldmateriaal en fotomateriaal. Voor het onderwijs in andere vakken is er voor het rekenen het programma Kwint ontwikkeld en voor de maatschappelijke oriëntatie het lesprogramma Ziezo. Zie voor een meer uitgebreide opsomming hst. 2.5.

4.4. Hoe is de huidige opvang van neveninstromers binnen onze school geregeld en wat vindt het team daarvan?

Om te achterhalen hoe de leerkrachten en het managementteam op school denken over de eerste opvang van neveninstromers zijn er twee vragenlijsten opgesteld. Een vragenlijst voor de leerkrachten (zie bijlage 1) en een vragenlijst voor de directie en de IB-er (zie bijlage 2). De vragenlijst bestaat voor het grootste gedeelte uit gesloten vragen met daaraan gekoppeld ruimte voor toelichting. In een teamvergadering is voorafgaand aan de verspreiding van de vragenlijsten, informatie en uitleg gegeven over het doel van de vragenlijsten in het kader van dit onderzoek. De vragenlijst is erop gericht om naast het helder krijgen van hoe iedereen tegen de huidige opvang van neveninstromers aankijkt, ook zicht te krijgen op belemmeringen en wensen van ieder t.a.v. dit gebied. De leerkrachtenvragenlijst is verspreid onder zes leerkrachten werkzaam in de groepen 3 t/m 8. De vragenlijst voor het MT is verspreid onder de directeur en de IB-er van school. Vervolgens zijn de antwoorden van de vragenlijsten deels beschreven en deels in verschillende grafieken verwerkt.

4.4.1. De vragenlijst van de leerkrachten nader bekeken

Alle leerkrachten hebben de vragenlijst ingevuld, dus een response van 100%. Sommige met een uitgebreide toelichting, sommige summier. Een overzicht van alle vragen met toelichting erbij is verwerkt in bijlage 3.

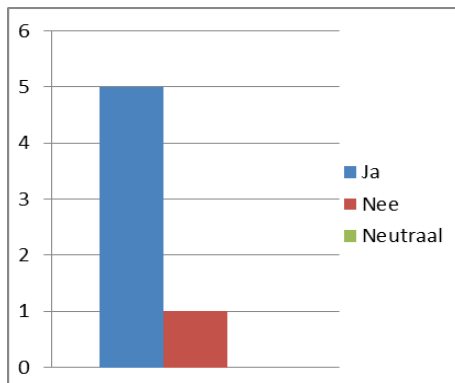
Ik zal hieronder alle vragen verder doornemen en per vraag opvallende zaken benoemen en zo mogelijk bespreken.

Vraag 1: Op school hebben we sinds dit schooljaar een protocol voor de eerste opvang van anderstalige neveninstromers opgesteld. Ben je hiervan op de hoogte?

Deze vraag is door iedereen positief met 'ja' beantwoord. Iedereen op onze school is dus op de hoogte van het protocol voor de eerste opvang van neveninstromers. Ik had ook niet anders verwacht, immers we hebben het protocol begin dit schooljaar in een teamvergadering besproken.

Vraag 2: Ga je bij de komst van een anderstalige neveninstromer volgens het protocol te werk?

Eén van de zes leerkrachten (zie onderstaande grafiek) geeft aan nog geen ervaring te hebben met het protocol, hetgeen te verklaren valt uit het feit dat ze sinds dit schooljaar begonnen is als groepsleerkracht op deze school. In de groep waar deze leerkracht werkzaam is zitten op dit moment geen neveninstromers. De overige leerkrachten geven aan, dat zij in het geval van de komst van een neveninstromer in ieder geval wel het protocol raadplegen.

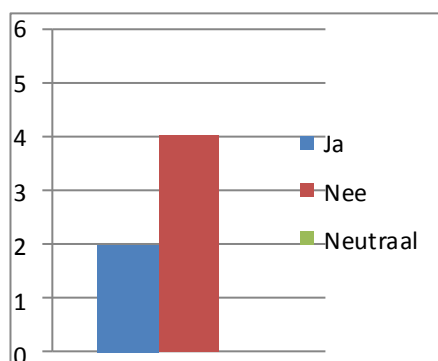

Vraag 3: Biedt het protocol jou voldoende houvast om de beginsituatie van de neveninstromer in kaart te brengen?

Op de vraag of het protocol voldoende houvast biedt om de beginsituatie helder te krijgen zijn de meningen verdeeld. Drie leerkrachten geven aan van wel, maar drie leerkrachten geven aan van niet. We moeten hierbij wel rekening houden met de ene leerkracht die nog geen ervaring heeft opgedaan met neveninstromers en dus in feite deze vraag niet kan beantwoorden. Kijken we naar de toelichting dan wordt er door één iemand aangegeven dat het wenselijk zou zijn dat de IB-er de beginsituatie in kaart brengt i.p.v. de leerkracht.

Vraag 4: Biedt het protocol jou voldoende praktische handvatten om na het bepalen van de beginsituatie met de neveninstromer concreet aan de slag te kunnen gaan?

Vier van de twee leerkrachten (zie onderstaande grafiek) geeft aan onvoldoende praktische handvatten te hebben om concreet met de neveninstromer aan de slag te gaan. Een aantal leerkrachten geeft als toelichting aan, dat het hen voornamelijk ontbreekt aan materiaal om de leerlingen een gedeelte van de dag voldoende zelfstandig te laten werken. Daarnaast ontbreekt het hen aan tijd om het materiaal eens grondig te bestuderen. Eén leerkracht geeft aan dat het onduidelijk is waar alle voorhande materialen te vinden zijn.

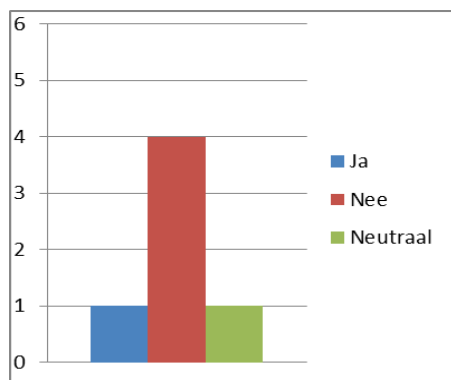
Vraag 5: Vind je dat je voldoende achtergrondkennis hebt over NT2-onderwijs om met neveninstromers aan de slag te gaan? Zo nee, waar zou je meer over willen weten?

Drie van de zes leerkrachten geven aan onvoldoende achtergrondkennis te hebben over

NT2-onderwijs. Eén leerkracht geeft duidelijk aan meer te willen weten over hoe het onderwijs in sommige landen van herkomst is georganiseerd. Daarnaast wordt opgemerkt dat het heel wat vraagt van de leerkracht om elke keer weer goed aan te kunnen sluiten bij de beginsituatie van een neveninstromer. Er is behoefte aan informatie hoe andere scholen het onderwijs aan neveninstromers hebben ingericht.

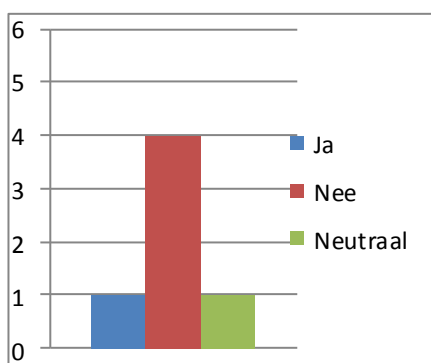
Vraag 6: Vind je dat er voldoende geschikt NT2-materiaal op school aanwezig is om in te zetten voor het onderwijs aan neveninstromers?

Eén leerkracht (zie onderstaande grafiek) geeft aan dat er voldoende materiaal aanwezig is, maar dat de aan te bieden stof vaak erg uitgebreid is en niet altijd eenvoudig is in te passen in het reguliere lesprogramma. Van de aanwezige materialen wordt de methode Horen Zien en Schrijven het meest gebruikt binnen de klas. Anderen geven aan dat er een gebrek is aan geschikte software en aan visueel materiaal zoals grote kijk- en praatplaten. De leerkracht van groep 3 ziet mogelijkheden om de neveninstromers die in deze groep starten, zoveel mogelijk mee te laten doen met de reguliere groep zelf. Daarnaast wordt door één leerkracht aangegeven ook onvoldoende gegevens te hebben over het genoten onderwijs van het land van herkomst, maar dit hoort mijn inzien meer thuis bij het bepalen van de beginsituatie.

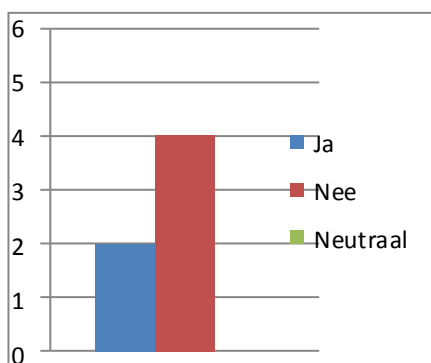
Vraag 7: Bevalt het werken met de methode Mondeling Nederlands Nieuw?

Vier leerkrachten (zie onderstaande grafiek) geven aan dat het werken met de methode Mondeling Nederlands Nieuw niet bevalt. Uit de toelichting blijkt dat er met Mondeling Nederlands Nieuw enkel buiten de klas wordt gewerkt, dus niet alle leerkrachten hebben ervaring met deze methode. De twee leerkrachten die er wel ervaring mee hebben, daarvan is de één tevreden over de opzet van de methode. Ze merkt overigens wel op dat de methode te snel door de stof gaat en naar haar idee een stuk herhaling mist. Het missen van de herhaling wordt ook gedeeld door de andere leerkracht, maar haar ontevredenheid schrijft zij toe aan de nodige voorbereidingstijd. Verder vindt zij het een groot gemis niet over een vaste ruimte te beschikken, aanschouwelijk materiaal uit de methode kan daardoor niet blijvend op een vaste plek worden opgehangen.

Vraag 8: Neveninstromers krijgen nu drie keer per week een half uur ondersteuning buiten de groep. Vind je dit voldoende en is deze manier van werken effectief?

Op deze vraag lopen de meningen nogal uiteen (zie onderstaande grafiek). Zo geeft de ene leerkracht aan dat drie keer in de week in ieder geval een goed begin is om de neveninstromers te begeleiden, maar merkt wel op dat de methode Mondeling Nederlands Nieuw wel wat aanpassingen vraagt. De leerkracht van groep 3 daarentegen geeft aan het werken buiten de klas zelfs niet nodig te vinden. Zij ziet meer voordeel om de neveninstromers volledig binnen de klas te begeleiden, deze leerlingen kunnen daar heel wat oppikken en krijgen zo ook de tijd en ruimte om zich binnen de groep veilig en vertrouwd te voelen.

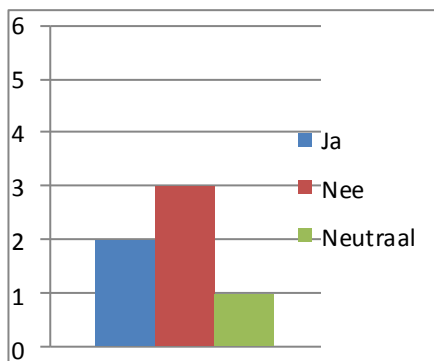
Vraag 9: Krijg jij binnen de groep het ondersteunen van neveninstromers voldoende georganiseerd?

Iedere leerkracht geeft aan in meer of mindere mate niet altijd zo zinvol en effectief bezig te zijn met de neveninstromers. Het is meestal niet haalbaar om tijd vrij te maken voor de begeleiding van een neveninstromer naast alle andere kinderen in de klas die ook extra aandacht nodig hebben. Gebrek aan materiaal waar de neveninstromer lange tijd mee aan de slag kan als ook het onvoldoende zicht hebben op welke stof er aangeboden kan worden, worden als redenen aangegeven voor het onvoldoende georganiseerd krijgen van de ondersteuning. Eén leerkracht geeft aan het prettig te vinden om binnen de groep te werken met werktaken, maar dat zou nog uitgebreider kunnen. Als mogelijke oplossing denkt deze

leerkracht aan het inschakelen van andere kinderen bij de begeleiding van de neveninstromer, als een soort taak.

Vraag 10: Is er wat jou betreft voldoende afstemming tussen wat er buiten de groep en in de groep gedaan wordt?

We zien (zie onderstaande grafiek) dat de behoefte van de groepsleerkrachten over afstemming van wat er binnen en buiten de klas gebeurt wisselend is. Drie leerkrachten vinden dit duidelijk onvoldoende en zouden dit toch wat meer op elkaar af willen stemmen. Als mogelijkheid wordt aangegeven dat de leerkrachten die het onderwijs buiten de groep inrichten ook zouden kunnen zorgen voor een gedeelte aansluitend verwerkingsmateriaal in de klas. Ook wordt er aangegeven dat de opvang buiten de klas juist meer gericht zou kunnen zijn op de lessen die binnen de klas worden gegeven in de vorm van het aanbieden van gerichte woordenschat. Twee leerkrachten geven aan het wel voldoende vinden

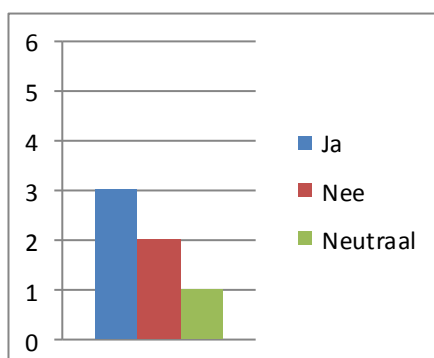

Vraag 11: Vindt er gestructureerd overleg plaats tussen de groepsleerkracht en de leerkrachten buiten de groep wat betreft de voortgang van de leerlingen?

Alle leerkrachten geven aan dat er geen gestructureerd overleg plaats vindt wat betreft de voortgang van de leerlingen.

Vraag 12: Vind je een dergelijk overleg nodig c.q. wenselijk

De helft van de leerkrachten (zie onderstaande grafiek) zou een gestructureerd overleg over de voortgang van de leerlingen wenselijk vinden.

Vraag 13: Zijn er vastgelegde afspraken omtrent de duur van de begeleiding van de neveninstromer buiten de groep?

Vijf leerkrachten geven aan dat er geen vaste afspraken zijn omtrent de duur van de begeleiding buiten de groep. De leerkracht die dit jaar bij ons op school is gestart heeft hier geen zicht op en heeft hier dan ook geen over. Omdat er op deze vraag niet door is gevraagd ontbreekt het aan gegevens over de mate waarin de leerkrachten hier al dan niet behoefte aan hebben.

Vraag 14: Als je de eerste opvang bij ons op school een cijfer zou mogen geven wat zou jij dan willen geven?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				1	2	2			

In het bovenstaande overzicht ontbreekt één cijfer, de leerkracht die sinds dit schooljaar op school werkzaam is, geeft aan dit (nog) niet te kunnen beoordelen. Als toelichting op de cijfers wordt opgemerkt dat de ene leerkracht de tekortkomingen binnen de eerste opvang aan neveninstromers vooral bij zichzelf zoekt. Ook wordt aangegeven dat er na de niveaubepaling onvoldoende leidraad is. De factor tijd om je als leerkracht erin te kunnen verdiepen wordt gezien als medebepalend hiervoor. Een ander is juist van mening dat de aanwezige kennis over deze doelgroep maakt, dat wanneer je ergens tegenaan loopt, je altijd wel bij iemand terecht kan voor raad en advies.

Vraag 15: Hoe ziet jouw meest haalbare ideale plaatje eruit wat betreft de opvang van neveninstromers? Wat zijn jouw wensen?

Op deze vraag is met heel wat uiteenlopende suggesties gereageerd, hier en daar met de nodige overlap. Hier volgt kort samengevat een greep uit de gegeven suggesties:

- ✓ Een instroomklasje met aparte leerkracht. Als deze leerkracht de kinderen “rijp” vindt om naar de groep te gaan, dan pas doorstromen. Of iedere dag starten met neveninstromers. Door heel de school beginnen met taal en vanaf de rekenles naar de klas.
- ✓ Als er veel instromers zijn, ongeveer 7, dan een apart groepje oprichten die gedurende een bepaalde periode apart les krijgen met de nadruk op speciale NT2 - lessen maar ook rekenen. Zodra een kind mee kan draaien in de reguliere groep dan de overstap maken naar de reguliere groep.
- ✓ Het aan te bieden materiaal zou niet teveel voorbereiding moeten vragen, het moet gemakkelijk inzetbaar zijn.

- ✓ Een vaste plaats in de klas waar de neveninstromers hun gemaakte werk terug kunnen vinden en op kunnen zoeken.
- ✓ De leerkracht die pas op school is zou het wenselijk vinden om voldoende op de hoogte te worden gebracht over hoe het onderwijs aan neveninstromers op dit moment wordt vorm gegeven.
- ✓ Eén van de leerkrachten geeft aan om de eerste weken vooral gericht te zijn op het aanleren van de verschillende vakken en methodes die aansluiten op de mogelijkheden van iedere neveninstromer individueel via het werken met een weektaak, zodat de leerlingen hier zelf snel mee uit de voeten kunnen. Daaraan gekoppeld een actieplan/handelingsplan voor periodes van zes weken waarin alle onderdelen en doelen voor die periode staan beschreven. Basiswoorden rekenen, klank en uitspraak dienen extra aandacht te krijgen.
- ✓ Het inzetten van de computer, maar ook andere leerlingen bij de eerste opvang.
- ✓ Het afstemmen van de NT2- methodes in en buiten de klas.
- ✓ Eén van de leerkrachten zou alle neveninstromers van de scholen die onder ons bestuur vallen in een aparte opvangklas willen plaatsen door op één school een klaslokaal en gezamenlijk formatie vrij te maken gericht op taal en woordenschat en rekenen op eigen niveau.
- ✓ Het meest ideale zou volgens één van de leerkrachten zijn, dat deze kinderen in de beginperiode heel intensief zouden kunnen worden begeleid, verdeeld over twee perioden van een half uur per dag.

4.4.2. De vragenlijst van de directie/ IB- er nader bekeken

Zowel de directeur als de IB-er is tijdens de teamvergadering gevraagd de vragenlijst te beantwoorden en beiden hebben de lijst ingevuld met hier en daar een korte of uitgebreide toelichting. Een overzicht van alle vragen met toelichting is verwerkt in bijlage 4.

Vraag 1: Er is sinds dit schooljaar een protocol opgesteld voor neveninstromers. Zijn er afspraken gemaakt over door wie, wat en hoe de voortgang van dit proces wordt bewaakt? Zo ja, welke afspraken zijn dat?

Zowel de directeur als de IB-er geven aan dat er geen afspraken zijn gemaakt over de voortgang van het proces rondom het protocol.

De IB-er merkt op dat er weinig initiatief wordt genomen richting de IB-er als het gaat om het afnemen van toetsen om de beginsituatie in kaart te brengen. Verder geeft de IB-er aan, dat het onderwerp meestal door haarzelf eens in de zoveel tijd op de agenda wordt geplaatst om na te gaan wat de ervaringen zijn, maar dit heeft nog niet geleid tot concrete afspraken omtrent procesbewaking.

Vraag 2: Heeft het werken met dit protocol volgens jou meerwaarde richting de doelgroep? Zo ja, kan je aangeven wat jij als meerwaarde ziet?

Beiden geven aan dat het protocol meerwaarde geeft richting de doelgroep.

Voor de IB-er ziet de meerwaarde van het protocol met name in het bepalen van de beginsituatie van de leerlingen. Zij geeft aan dat in het protocol per vakgebied is vastgelegd met welke middelen gekeken kan worden wat een leerling al dan niet beheerst. Ze merkt op dat dit voor 'taal' lastiger ligt dan de andere gebieden vanwege de grote verschillen die er zijn tussen geletterde en ongeletterde leerlingen, maar ook voor dit onderdeel voorziet het protocol de leerkracht van informatie.

De directeur merkt op dat het protocol meerwaarde heeft mits het in de praktijk ook gehanteerd en opgevolgd wordt.

Vraag 3: Heb jij zicht op de ervaringen van de collega's wat betreft het werken met het protocol? Zo ja, kan je aangeven wat tot nu toe hun ervaringen zijn?

De directeur geeft aan hier geen zicht op te hebben, de IB-er wel. Zij geeft aan dat de leerkrachten op de hoogte zijn van het protocol en wie waarvoor verantwoordelijk zijn. Zij hoort regelmatig van collega's dat het hen ontbreekt aan geschikte materialen en tijd. De collega's zouden volgens haar aangeven het op papier prachtig te vinden, maar niet in de praktijk. Zij hoort van leerkrachten geluiden dat zij onvoldoende aandacht kunnen schenken aan de neveninstromers en dat frustreert hen. De leerkrachten zouden het liefst zien dat deze kinderen een hele dag door iemand worden ondersteund zodat ze zo snel mogelijk aan kunnen sluiten bij het reguliere programma. Dit is volgens haar de reden, dat er uiteindelijk is gekozen om twee leerkrachten op een drietal vaste momenten in de week vrij te roosteren. Op die momenten wordt er gewerkt aan de mondelinge taalvaardigheid met de methode Mondeling Nederlands Nieuw.

Vraag 4: Wordt er binnen de kwaliteitskring voor IB-ers aandacht besteed aan neveninstromers? Zo ja, op welke wijze?

Zowel de directeur als de IB-er geven aan dat er binnen de kwaliteitskring geen aandacht wordt besteed aan de doelgroep van neveninstromers.

Vraag 5: Is er binnen de gemeente aandacht voor deze doelgroep? Zo ja, op welke wijze?

Zowel de directeur als de IB-er geven aan dat er binnen de gemeente wel degelijk aandacht is voor neveninstromers. Zij lichten toe dat er momenteel een werkgroep is die zich bezig houdt met het in kaart brengen van het aantal neveninstromers binnen de gemeente en de wijze waarop de neveninstromers op de diverse scholen worden opgevangen. Deze werkgroep bestaat uit een afvaardiging van directeuren van de diverse schoolbesturen

binnen de gemeente en een beleidsambtenaar onderwijs. Daarnaast richt de werkgroep zich op het bekijken van mogelijkheden om deze kinderen op een andere en of betere manier op te vangen, zoals bijv. de haalbaarheid van een centrale opvang binnen de gemeente. De werkgroep krijgt ondersteuning van een schoolbegeleidingsdienst.

Vraag 6: Heb jij enig zicht op hoe andere scholen binnen de gemeente de eerste opvang van neveninstromers hebben geregeld?

De IB-er geeft aan hier geen zicht op te hebben terwijl de directeur aangeeft dat de andere scholen met neveninstromers op een vergelijkbare manier als onze school bezig zijn.

Vraag 7: Zie jij mogelijkheden om bovenschools de eerste opvang van neveninstromers gestalte te geven?

Beiden geven aan wel mogelijkheden te zien, maar hebben wel zo hun kanttekeningen erbij. Zo geeft de directeur aan dat het vervoer problemen zou kunnen geven, maar ook de keuze van school waar de kinderen opgevangen moeten gaan worden kan een probleem zijn. Voor de IB-er is het de vraag of men bereid is om hier formatie voor in te zetten of in te leveren. Iets dergelijks opzetten heeft namelijk gevolgen voor de formatie op de scholen.

Vraag 8: Verwacht jij in de toekomst een vergroting van het aantal neveninstromers? Zo ja, waar baseer je dat op?

De directeur geeft aan dat hij geen signalen ziet die erop wijzen dat er in de toekomst meer neveninstromers op de scholen zullen worden aangemeld. De IB-er vermoedt dat het aantal Oost-Europese leerlingen in de toekomst blijft toenemen. Zij baseert dit puur en alleen op de huidige situatie doordat op onze school en de omringende scholen een groeiend aantal Poolse kinderen neerstrijkt. Ze geeft aan dat deze gedachte niet gebaseerd is op cijfers en voorspellingen, maar op wat zij ziet en hoort.

Vraag 9: Ben jij bekend met de precieze financiële regelgeving omtrent de komst van neveninstromers op een school? Zo ja, heeft de school al eens een beroep kunnen doen op deze gelden en hoe zijn deze gelden toen ingezet?

De directeur geeft aan bekend te zijn met de financiële regelgeving, maar er nog nooit een beroep op heeft kunnen doen. Wel is er twee jaar geleden vanuit het Samenwerkingsverband geld vrij gemaakt voor de opvang van twee oudere Somalische kinderen in de vorm van personeel gedurende een half jaar. De IB-er geeft aan niet op de hoogte te zijn van de financiële regelgeving.

Vraag 10: Welk cijfer zou jij onze school willen geven m.b.t. het onderwijs aan neveninstromers?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					1		1		

De directeur geeft de school het cijfer 8 en schrijft dit toe aan de uitstroomgegevens. Hij geeft aan dat het wellicht beter zou kunnen maar dat niemand het wiel nog heeft uitgevonden. Onderdompelen blijkt volgens hem tot nu toe het beste te werken wellicht aangevuld met meerdere keren per week instructie in kleine groep buiten de eigen klas. De IB-er geeft de school het cijfer 6. Zij geeft aan dat de wil om de neveninstromers zo goed mogelijk op te vangen zeker aanwezig is, maar dat het ons echter nog ontbreekt aan echt goede handvatten om deze opvang vorm te geven.

4.5. Hoe is het onderwijs aan neveninstromers op andere scholen gerealiseerd?

Aanvankelijk zou ik voor mijn onderzoek twee vergelijkbare scholen bezoeken die het onderwijs aan neveninstromers 'goed' hebben weten vorm te geven. Allereerst heb ik contact gezocht met de regionale schoolbegeleidingsdienst, die konden mij op de hoogte brengen van de scholen in de provincie die met een vergelijkbare problematiek te maken hebben. Er werden drie namen van scholen doorgegeven en de contacten werden via de mail gelegd. Twee scholen reageerden vrijwel meteen, maar ik kwam er al snel achter dat die twee scholen ook tegen allerlei zaken aanliepen en daar kwam ik gezien de vraagstelling van mijn onderzoek dus niet veel verder mee. De derde school, die volgens velen zeker de knowhow zou hebben op het gebied van de neveninstromers, reageerde niet op mijn mails. Later bleek dat te komen door een verkeerd emailadres op de site van die school.

Via, via werd ik gewezen op een andere school in Zuidwest Nederland. Het leek te mooi om waar te zijn, dat zou wel eens de school kunnen zijn waar ik naar op zoek was. Tijdens mijn bezoek aan die school bleek dat de expertise hoofdzakelijk gericht was op het onderwijs aan onderinstromers en niet richting de doelgroep waar ik voor kwam. Even een vorm van miscommunicatie dus. Hoe nu toch verder?

Ik heb daarna contact gelegd met Josée Coenen, die al jaren aan schoolteams en individuele leerkrachten nascholingscursussen geeft op het gebied van onderwijs aan anderstaligen en sinds 1995 lessen verzorgt voor de Post HBO - opleiding leraar Nederlands aan anderstalige kinderen (NT2). Ook heeft zij allerlei materialen ontwikkeld voor het onderwijs op dit gebied die verkrijgbaar zijn bij het HCO en Bazalt. Zij heeft mijn vraag neergelegd bij haar cursisten hetgeen resulteerde in een aantal contacten via de mail, maar ook dit bleek achteraf een doodlopende straat te zijn omdat de leerlingen waar zij mee te

maken hadden op hun school, eerst een jaar intensief Nederlands hadden gekregen binnen een centrale opvang. Dus weer geen vergelijkbare situatie. Het leek onmogelijk om een vergelijkbare 'good practice' school te vinden.

Ik heb toen besloten mijn zoektocht naar scholen te verbreden en er werden contacten gelegd in het zuidwesten met een school voor centrale opvang en een school voor gecombineerde opvang. Ondertussen ontdekte ik via Google per toeval een school in het westen van het land, die zich profileerde als zijnde dé school voor het onderwijs aan neveninstromers. En ik kreeg telefonisch contact met de school die veel knowhow zou hebben. Uiteindelijk heb ik op al deze vier scholen een kijkje genomen, twee scholen met geïntegreerde opvang, één school met gecombineerde opvang en één school met centrale opvang. Aan de hand van een aantal vragen heeft er een gesprek plaats gevonden en uit die gesprekken heb ik een aantal zaken meegenomen die van belang kunnen zijn voor het onderwijs aan neveninstromers op onze school.

Uit de scholen met geïntegreerde opvang is mij duidelijk geworden dat je 'moet roeien' met de riemen die je hebt. Veel hangt af van de mogelijkheden die er zijn binnen de formatie, maar er is ook veel te bereiken door creatief om te gaan met de mogelijkheden die er zijn. Dit is van school tot school afhankelijk. Op de scholen voor geïntegreerde opvang viel op dat beide scholen veel materiaal hadden om in te zetten, waaronder veel zelfgemaakt materiaal richting woordenschat. Ook is er op beide scholen binnen de formatie tijd vrij gemaakt om kinderen apart of in een klein groepje buiten de klas te begeleiden, op de ene school wat meer dan op de andere. De tijd die men heeft om met de leerlingen buiten de klas te werken wordt voornamelijk besteed aan mondelinge taal, maar op de andere school besteedt men die tijd ook om de neveninstromer voor te bereiden op de week die komen gaat. Alle leerlingen werken n.l. door heel de school met een weektaak. Dit systeem heeft men ook doorgetrokken naar de neveninstromers die met een weektaak werken voorzien van picto's. Deze werkwijze bevalt de school heel goed. Hun ervaring is dat de kinderen vrij snel de werkwijze van het systeem door hebben en dat ze tot op zekere hoogte vrij zelfstandig op een zinvolle manier binnen de reguliere groep bezig zijn.

Dingen die ik verder vanuit de geïntegreerde opvang mee wil nemen richting mijn school zijn:

- ✓ Het koppelen aan een maatje. Dit werd op beide scholen aangegeven als iets wat in de praktijk ook goed kan werken mits goed georganiseerd. Dit houdt in dat een leerling die gekoppeld wordt, vooraf duidelijk geïnstrueerd moet worden wat zijn/haar rol in het geheel is. Het maatje wordt voornamelijk ingezet in de eerste weken, waarbij hij/zij de neveninstromer als het ware letterlijk aan de hand meeneemt door de dag heen. De andere taak van het maatje is het samen werken aan het herhalen van de woordenschat volgens een stappenplan.

- ✓ Eén school benadrukte de scholing van leerkrachten met de methode Total Physical Response, ook wel TPR genoemd. TPR is een methode waarbij men een taal op een andere manier leert dan gangbaar is in de meeste onderwijsmethodes. De methode is gebaseerd op de vooronderstelling dat mensen er biologisch op ingesteld zijn om een taal in een bepaalde volgorde te leren. TPR is gefundeerd op de wijze waarop kinderen hun moedertaal leren. TPR wordt al sinds eind 1970 toegepast bij het leren van talen als Frans, Spaans, Russisch, Duits, Chinees, Japans, Arabisch, Hebreeuws, Zweeds en ook bij het leren van de gebarentaal voor doven. TPR zou zeer geschikt zijn voor het leren van Nederlands als 2^e taal.
- ✓ Het pictolezen, bedoeld als leesmethode met behulp van pictogrammen i.p.v. letters. Het is in feite een vorm van beeld-lezen. De school zet pictolezen in om de structuur van de Nederlandse taal bij te brengen. In het begin gaat het om hele eenvoudige pictozinnen zoals 'ik loop' of 'ik zit', maar dit wordt al vrij snel uitgebreid naar afbeeldingen zoals 'ik zit op een stoel' of 'kees loopt naar school'. Dit pictolezen wordt naast het herhalen van de woordenschat ook door het maatje herhaald.
- ✓ Bij iedere neveninstromer wordt begonnen met de aanvankelijk leesmethode beginnend bij groep 3. Ook al heeft een kind kunnen lezen in de eigen taal, is het zinvol om daar te beginnen. Het leren lezen biedt mogelijkheden om aandacht te besteden aan de juiste uitspraak van de Nederlandse klanken.
- ✓ Verder is het de moeite waard om te kijken welke ontwikkelingsmaterialen bruikbaar zijn om in te zetten in het onderwijs aan neveninstromers. Er zijn veel materialen die zelfcorrigerend zijn zoals mini loco, pico piccolo. Daarnaast zijn er tal van geschikte computerprogramma's die binnen het onderwijs aan neveninstromers prima kunnen worden ingezet.

Naast de twee scholen met geïntegreerde opvang heb ik een school met gecombineerde opvang én een school met centrale opvang bezocht. Er zijn tussen deze twee vormen van opvang best wel wat overeenkomsten. De meest in het oog springende overeenkomst is, dat er veel tijd vrij geroosterd is voor het bevorderen van de mondelinge taal. Op beide scholen vormt de methode Mondeling Nederlands Nieuw en de methode Horen Zien en Schrijven het uitgangspunt van deze lessen mondelinge taal. Een aanrader die ik heb meegekregen is de school te abonneren op het programma Horen Zien en Schrijven webbased. Het is hetzelfde programma als de papieren versie, maar de meerwaarde zit vooral in de verbale ondersteuning van het programma en in de spelletjes die de kinderen als aanvulling op de stof kunnen spelen. Dit maakt het werken met Horen Zien en Schrijven een stuk aantrekkelijker. Dingen die ik verder vanuit de gecombineerde en/of de centrale opvang mee wil nemen richting mijn school zijn:

- ✓ De tijd dat een leerling de centrale maar ook de gecombineerde opvang bezoekt is ongeveer één schooljaar. De methode Mondeling Nederlands Nieuw sluit hier ook op aan, de methode is namelijk opgebouwd uit 4 modules van elk 9 weken, oplopend qua taalvaardigheidsniveau. In totaal is er lesstof voor 36 weken met na elke module een tussenweek voor het afnemen van de bijbehorende afsluitende toets.
- ✓ Het in kaart brengen van de beginsituatie van de leerling, zodat er gericht aangesloten kan worden op het niveau van de leerling. Binnen de centrale opvang, die verantwoordelijk is voor het totaalonderwijs aan de neveninstromer, wordt een leerling uitgebreider in kaart gebracht dan bij de gecombineerde opvang. Dit is ook logisch want daar is de reguliere school verantwoordelijk voor het lees- schrijf- en rekenonderwijs. De gecombineerde opvang richt zich dus hoofdzakelijk op de mondelinge taal in de brede zin van het woord. Zij kunnen de gegevens, indien wenselijk, opvragen bij de reguliere school.
- ✓ Wat de mondelinge taal betreft werkt de centrale opvang met 4 niveaugroepen en de gecombineerde opvang met drie niveaugroepen. Het kunnen werken met diverse niveaugroepen is afhankelijk van de beschikbare formatie.
- ✓ Binnen de centrale opvang kent men de indeling niet geletterd, geletterd verwant en geletterd niet verwant. Het gaat hier om het onderscheid of een leerling van huis uit een Germaanse taal spreekt of niet. Omdat de afstand tussen deze talen en het Nederlands relatief beperkt is, wordt er verondersteld dat deze leerlingen makkelijker Nederlands zouden kunnen leren dan leerlingen die van huis uit een andere taal spreken. Dit onderscheid, met name of een leerling al dan niet geletterd is, speelt een belangrijke rol bij het vaststellen van de doelen met name richting lezen en spelling.
- ✓ Het stellen van concrete doelen voor telkens een periode van 10 weken voor de (diverse) vakgebieden bepaalt voor een groot gedeelte bij de centrale opvang het onderwijsaanbod. Welke doelen worden nagestreefd hangt niet alleen af van het al dan niet geletterd zijn, maar wordt mede bepaald door de groep waarin het kind in de reguliere school in gaat stromen. Om de 10 weken wordt de voortgang, afhankelijk van de soort opvang al dan niet uitgebreid getoetst. Voor mondeling Nederlands gebruikt men op beide scholen de methode gebonden toets Mondeling Nederlands Nieuw, aangevuld met twee keer per jaar de Taaltoets Alle Kinderen (TAK). Binnen de centrale opvang worden de andere vakgebieden zoals het lezen, rekenen en spelling voor zover als mogelijk met de gebruikelijk CITO- toetsen en het PI- dictee in kaart gebracht.
- ✓ De school waar gecombineerde opvang plaats vindt wordt door de gemeente bekostigd vanuit middelen die beschikbaar zijn voor het onderwijsachterstandenbeleid. Er zijn twee leerkrachten aangesteld die vier

ochtenden het onderwijs verzorgen voor de neveninstromers binnen de gemeente.
Op de middagen en op vrijdag bezoeken de leerlingen de reguliere school.

4.6. Hoe zou nu gezien de theorie en de aanpak van vergelijkbare scholen het onderwijs op onze school eruit kunnen gaan zien rekening houdend met de stand van zaken en de specifieke wensen?

Naar aanleiding van de gegevens die ik heb verkregen via literatuuronderzoek, vragenlijsten onder collega leerkrachten, directie en IB en de ervaringen van andere scholen probeer ik te komen tot een plan van aanpak. Voordat ik dit plan ga presenteren aan het team stem ik af met de directeur en de IB-er.

4.7. Welke stappen zijn noodzakelijk om het plan van aanpak ook daadwerkelijk in te voeren?

Als ik het concept plan besproken heb met de directeur en de IB-er zal ik, indien nodig het plan aanpassen. Het plan zal ik daarna tijdens een teamvergadering presenteren. Het team krijgt voorafgaand aan deze teamvergadering een schriftelijke versie van dit plan en zal ik zal ik in samenspraak met het MT zorg dragen voor de implementatie ervan.

Hoofdstuk 5. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk wil ik een aantal conclusies formuleren die uit het theoretisch kader, de vragenlijsten en de schoolbezoeken naar voren zijn gekomen. Deze conclusies leiden tot een aantal aanbevelingen richting de organisatie van de eerste opvang aan neveninstromers op onze school.

5.1. Conclusies

1. Vanuit de theorie is bekend dat over het algemeen geldt dat hoe lager het niveau van T2 - vaardigheid, des te meer noodzaak er is om apart T2 - onderwijs te krijgen. Bij een hoger niveau van T2-vaardigheid ligt differentiatie in de klas meer voor de hand, met andersoortige en extra verwerkingsstof. Aangezien er bij een neveninstromer sprake is van het onvoldoende beheersen van de Nederlandse taal om met goed gevolg de lessen te kunnen volgen (zie hst 2.1) is het noodzakelijk om apart T2 - onderwijs te krijgen.

Ik concludeer: het niveau van de T2 - vaardigheid is bepalend om een gedeelte van het onderwijs aan neveninstromers buiten de groep te organiseren.

2. Vanuit de theorie weten we dat receptieve doelen vóór productieve doelen gaan. Dit houdt in dat er binnen het onderwijs aan neveninstromers aanvankelijk het accent moet liggen op het stimuleren van de mondelinge taalvaardigheden. Uit de vragenlijst van de leerkrachten wordt duidelijk dat juist het werken aan mondelinge taalvaardigheid binnen de reguliere groep niet te realiseren is door de leerkracht zelf, vanwege de noodzakelijk instructies die nodig zijn. Op dit moment krijgen de neveninstromers drie keer per week buiten de groep een half uur les in mondelinge taal. Tijdens mijn schoolbezoeken heb ik kunnen zien, dat met name binnen de gecombineerde- en centrale opvang aanzienlijk meer tijd op het lesrooster staat gereserveerd voor mondelinge taalvaardigheid. Gezien dit gegeven zal gekeken moeten worden of deze tijd bij ons op school uitgebreid kan worden. **Ik concludeer: voor het bevorderen van de mondelinge taal heeft (of geniet) het de voorkeur dat de leerling gedeeltelijk buiten de groep wordt opgevangen.**

3. Het onderwijs aan neveninstromers is erop gericht, dat zij in zo kort mogelijke tijd worden voorbereid op het meedoen met de reguliere groep. Om dit te verwezenlijken zal er geïnvesteerd moeten worden in de opbouw van een basiswoordenschat en in het bereiken van een zeker niveau in luister-, spreek-, lees- en schrijfvaardigheid. Welk niveau dit is, hangt ten eerste af van de leeftijd van de neveninstromers, ten tweede de (reguliere) groep waar ze uiteindelijk in opgaan, en ten derde of een leerling al dan niet kan lezen en/of schrijven en in welk schrift ze zijn gealfabetiseerd. Dit laatste leidt namelijk tot verschillende doelstellingen voor het lees- en schrijfonderwijs. Het niveau waarop de neveninstromers de school binnen komen kan dus sterk variëren. Op dit moment is er een protocol voor

neveninstromers waarin verwijzingen staan welke toetsen kunnen worden gebruikt om de beginsituatie in kaart te brengen, maar aangezien er geen vaste afspraken hierover zijn gemaakt is dit vrijblijvend. **De beginsituatie van de leerling moet duidelijk in beeld zijn gebracht om het onderwijsaanbod goed af te stemmen.**

4. Tijdens één van de schoolbezoeken is mij duidelijk geworden dat het werken met vooraf gestelde doelen voor telkens een vastgestelde periode positief werkt zowel voor het kind als de leerkracht. Er wordt daardoor bewuster en gericht onderwijs gegeven doordat je weet waar naar toe gewerkt moet worden. **Het werken met tussendoelen voor een bepaalde periode is van belang voor de voortgang van het onderwijsproces.**

5. Uit de vragenlijsten kwam duidelijk naar voren dat er op mijn school geen afstemming is tussen de leerkrachten onderling over de lesstof in en buiten de groep, een aantal leerkrachten vinden dit wel wenselijk. **Er is geen afstemming tussen de groepsleerkracht en de leerkrachten die de neveninstromers buiten de groep begeleiden over het programma dat de leerlingen buiten de groep volgen.**

6. Vanuit de woordenschatdidactiek van Verhallen is bekend dat herhaling bij de opbouw van woordenschat van cruciaal belang is. De leerkrachten die dit schooljaar de lessen Mondeling Nederlands buiten de klas hebben verzorgd geven aan dat de aangeboden woorden te weinig herhaald worden. Om dit enigszins te verwezenlijken kijken de leerkrachten van het eigenlijke programma af, waardoor het woordenaanbod minder is dan waar de methode Mondeling Nederlands Nieuw van uitgaat. **Het consolideren van de woorden uit de methode Mondeling Nederlands Nieuw vindt op de onderzoeksschool onvoldoende plaats.**

7. Vanuit de woordenschatdidactiek weten we dat het zichtbaar aanwezig zijn van de aangeboden woorden in de klas belangrijk is bij het inbedden van de woorden. Ook geeft één van de leerkrachten die buiten de klas werkt aan dat het niet op een vaste plaats op kunnen hangen van de woorden een gemis is. Dit wijt zij aan het niet hebben van een vaste ruimte. **In de klas is er geen ruimte vrij gemaakt waar de woorden zichtbaar zijn voor de neveninstromer hetgeen de consolidatie belemmert.**

8. Het (realistisch) rekenonderwijs vraagt een zekere mate van taalvaardigheid in het Nederlands. Binnen het realistisch rekenen worden de opgaven in rijke contexten geplaatst en beschreven, waardoor de hoeveelheid taal en tekst in de reken- en wiskundeboeken sterk is toegenomen. Om de rekeninstructies te begrijpen en om de verrichte handelingen door de leerling te kunnen verwoorden zal ook het woordenschataanbod zich op rekentaal moeten

richten. **Leerlingen met een beperkte woordenschat ondervinden problemen bij het (realistisch) rekenen.**

9. De leerkrachten geven aan dat ze weinig tijd hebben om voldoende aandacht te geven aan de neveninstromer in de klas. Binnen de scholen met geïntegreerde opvang is dit herkenbaar. Eén van de scholen die ik heb bezocht gaf aan dit probleem grotendeels te ondervangen door het werken met een weektaak, zodat voor de leerkracht en leerling duidelijk is wat er op een dag moet worden gedaan. Leerkrachten ervaren daardoor dat ze toch zinvol bezig zijn ondanks dat ze weinig tijd hebben. **Leerkrachten binnen onze school ervaren een gebrek aan tijd om voldoende aandacht te geven aan de neveninstromer.**

10. Meerdere leerkrachten geven aan dat het hen ontbreekt aan voldoende geschikt materiaal om de neveninstromers te begeleiden. Binnen de centrale- en gecombineerde opvang vormen de methodes Mondeling Nederlands Nieuw en Horen Zien en Schrijven hét uitgangspunt voor het onderwijs aan neveninstromers. Deze methodes zijn specifiek ontwikkeld voor deze doelgroep. Beide methodes zijn aanwezig op school en zijn het afgelopen schooljaar ook gebruikt. Uit de praktijk blijkt Horen Zien en Schrijven webbased een goede aanvulling te zijn op deze beide methodes. Verder zijn er allerlei fotokaarten, kijk- en praatplaten op school aanwezig die zowel beschikbaar zijn op papier als digitaal. Op alle vier de scholen die ik heb bezocht is het werken met ontwikkelingsmateriaal gericht op de woordenschat onderdeel van het onderwijsaanbod binnen de eerste opvang. De materialen die inzetbaar zijn weet niet iedere leerkracht te vinden. **Op school is er voldoende geschikt materiaal aanwezig om de neveninstromers te kunnen begeleiden, maar leerkrachten weten niet exact wat er aanwezig is en waar men het kan vinden.**

11. Tijdens één van mijn schoolbezoeken was ik erg onder de indruk van de gecombineerde opvang, hetgeen vanuit onderwijsachterstandengeld door die gemeente mogelijk is gemaakt. Dit is een belangrijk gegeven voor de werkgroep neveninstromers van de gemeente waar onze directeur deel van uitmaakt. De werkgroep buigt zich momenteel over de mogelijkheden die er zijn om de neveninstromers centraal op te vangen binnen de gemeente. **Er zijn mogelijkheden om onderwijsachterstandsgelden ten behoeve van de eerste opvang van neveninstromers op gemeentelijk niveau centraal te regelen. Op enkele locaties in het land heeft dit geleid tot gecombineerde opvang.**

5.2. Aanbevelingen

1. Gezien de noodzaak (conclusie 1 en 2) om buiten de klas aandacht te besteden aan de mondelinge taalvaardigheid, worden de aparte lessen in mondelinge taal volgend schooljaar in ieder geval voortgezet. **Er zal volgend schooljaar minimaal 4 keer per week buiten de**

klas gewerkt worden met neveninstromers aan de mondelinge taal. Dit zal verzorgd worden door één en dezelfde leerkracht.

2. Om de beginsituatie van de neveninstromer in kaart te brengen zal informatie over het genoten onderwijs in het land van herkomst en de schoolervaringen een onderdeel moeten zijn van het intakegesprek. **Er zal een apart intakeformulier voor neveninstromers worden gemaakt met daarin gerichte vragen over het genoten onderwijs en de schoolervaringen van de leerling.**

3. Er is op school een protocol aanwezig waarin toetsen staan vermeld die door de leerkracht of op verzoek van de leerkracht door de IB-er kunnen worden afgenomen om de beginsituatie in kaart te krijgen. Dit is tot nu toe een vrijblijvend iets. Om het onderwijsaanbod goed af te kunnen stemmen op het niveau van de leerling is het nodig om bepaalde toetsen af te nemen. **Er zal een toetsprocedure worden opgesteld die bij binnenkomst van de neveninstromer wordt doorlopen. De IB-er zal volgens deze procedure voor zover als mogelijk het niveau in kaart brengen.**

4. De leerkrachten hebben het gevoel te weinig gericht en zinvol bezig te zijn met de begeleiding van de neveninstromer binnen de groep. Vanuit de gecombineerde- en centrale opvang is duidelijk geworden dat het werken met doelen voor een vastgestelde periode er voor zorgt dat leerkrachten bewuster en gericht aan de slag gaan met deze leerlingen. Het bepalen van de doelen, met name voor het leesniveau, is mede afhankelijk van of een leerling al dan niet geletterd is. Ook de groep waarin de neveninstromer gezien zijn leeftijd hoort zal een rol spelen bij het vaststellen van de doelen. **Er zal, in samenspraak met de groepsleerkracht, uitgaand van het al dan niet geletterd zijn van de leerling en de reguliere groep waar de leerling is geplaatst, een overzichtsformulier worden gemaakt waarop de doelen per vakgebied voor de vastgestelde periode staan geformuleerd.**

5. Op één van de scholen met geïntegreerde opvang wordt er naar tevredenheid gewerkt met weektaken aan de hand van picto's. De leerlingen blijken na een goede instructie vrij snel uit de voeten te kunnen met dit systeem. Op deze manier heeft niet alleen de leerkracht het gevoel gericht bezig te zijn, maar ook de leerling. **Er zal in de groep gewerkt worden met een weektaak. In de eerste weken zal de begeleiding buiten de groep, naast aandacht voor mondelinge taal, gericht zijn op het leren werken met het weektaakformulier.**

6. Er vindt onvoldoende afstemming plaats over de aangeboden leerstof tussen de groepsleerkracht en de leerkracht buiten de groep. **Het weektaakformulier zal in**

samenspraak gemaakt worden met de groepsleerkracht en de collega die belast is met de begeleiding buiten de groep.

7. Het consolideren met woorden uit de methode Mondeling Nederlands Nieuw vindt onvoldoende plaats. Om dit te verwezenlijken weten we vanuit de bezoeken aan andere scholen dat het koppelen van een maatje aan een neveninstromer een goede oplossing kan zijn om de woorden regelmatig onder de aandacht te brengen. Ook de woorden die al enige tijd geleden zijn aangeboden vragen om herhaling. **De woorden die aangeboden worden vanuit de methode Mondeling Nederlands Nieuw zullen in de klas herhaald worden. Er zal een maatje gekoppeld worden aan een neveninstromer om deze woorden te herhalen. Het maatje zal vooraf geïnstrueerd worden door de leerkracht die belast is met de opvang buiten de groep. Hiervoor wordt een standaard draaiboek gemaakt.**

8. Er is geconcludeerd dat er geen adequate afstemming is tussen de groepsleerkracht en de leerkracht buiten de klas over de woorden die binnen Mondeling Nederlands Nieuw buiten de groep worden aangeboden. Daarnaast is er in de klas geen ruimte om deze woorden zichtbaar op te hangen in verband met de consolidatie. **Er worden verplaatsbare prikken/of magneetborden aangeschaft die er voor zullen zorgen dat de weekwoorden voor de desbetreffende leerling zichtbaar zijn zowel binnen als buiten de klas. De groepsleerkracht is daardoor tevens op de hoogte van het actuele woordenschataanbod. Iedere leerling krijgt een map waarin alle aangeboden woorden per module worden verzameld en die ter consolidering regelmatig worden herhaald door de groepsleerkracht en het maatje.**

9. Niet iedereen is op de hoogte van de aanwezige materialen die bedoeld zijn voor het onderwijs aan neveninstromers. De leerkrachten krijgen uitleg over het aanwezige materiaal. **Er wordt volgend schooljaar tijdens een studiemiddag een materialenmarkt georganiseerd waarin uitleg zal worden gegeven over de op school aanwezige materialen die ingezet kunnen worden bij de eerste opvang van neveninstromers.**

10. Menig leerkracht weet niet waar de materialen voor neveninstromers zijn te vinden. **Er komt een materialenoverzicht waarin naast de beschrijving van het materiaal, ook aangegeven wordt waar het desbetreffende materiaal in school te vinden is. Er zal een kast vrij worden gemaakt, waarin voor zover als mogelijk, het materiaal voor neveninstromers centraal zal worden opgeborgen.**

11. Gezien de taligheid van de realistische rekenmethodes zal rekentaal expliciet aan de orde moeten komen. Een tip tijdens één van de schoolbezoeken was: maak binnen het team afspraken over een vaste rekentaal, dit kan een hoop verwarring voorkomen. **Er zal per**

leerjaar gekeken worden welke rekentaal binnen de methode gehanteerd wordt, zodat duidelijk is welke begrippen onder de aandacht moeten worden gebracht.

12. Op school is er voldoende materiaal aanwezig, maar tijdens de bezoeken is de meerwaarde van Horen Zien en Schrijven webbased naar voren gebracht. **Er zal een abonnement worden genomen op Horen Zien en Schrijven webbased, zodat leerlingen met een eigen code kunnen inloggen op school en mogelijk ook thuis.**

13. De gemeente kan wellicht navraag doen hoe die ene gemeente de gecombineerde opvang vanuit het onderwijsachterstandenbeleid heeft gerealiseerd. **In de werkgroep van de gemeente, die zich momenteel buigt over de mogelijkheden om het onderwijs aan neveninstromers vorm te geven binnen de gemeente, zal ik mijn ervaringen doorgeven t.a.v. de diverse vormen van opvang.**

14. **Om dit alles te realiseren heb ik een conceptplan van aanpak gemaakt waarin ik alle aanbevelingen heb meegenomen. Zie hiervoor bijlage 5.**

6. Reflectie

Het doen van een onderzoek was voor mij de eerste keer. Ik had vanuit het eerste jaar van de opleiding natuurlijk wel al wat ervaring opgedaan met het maken van een afsluitend werkstuk voor de diverse modules, maar een onderzoek doen is toch wel heel iets anders. Ook had ik in het eerste jaar van de opleiding al geregeld gesprekken met de directeur en de IB-er, over de eerste opvang van neveninstromers bij ons op school. We waren van mening dat er nog wel wat gedaan zou kunnen worden om beter aan te sluiten bij de onderwijsbehoefte van deze doelgroep. De keuze voor mijn onderwerp '*de neveninstromer*' was dus snel gemaakt. Dit onderzoek was niet alleen in het belang van de school, maar het onderwerp heeft mij zelf altijd al beziggehouden en sprak mij erg aan. In het begin wist ik niet goed wat ik me bij het maken van een meesterstuk moest voorstellen, maar dat werd al snel duidelijk tijdens de eerste bijeenkomst hierover. Er moest een heldere onderzoeksvraag worden opgesteld. Dit vond ik lastig omdat het onderwerp zo klein mogelijk gehouden moest zien te worden, terwijl ik zelf er altijd van alles bij wil halen, alles zo breed mogelijk wil zien en het was moeilijk om dat los te laten. Toen de onderzoeksvraag en de opzet van het onderzoek uiteindelijk op papier stond kon ik aan mijn literatuurstudie beginnen.

Aanvankelijk dacht ik dat het de bedoeling was om vanuit een aantal theoretische bronnen hier en daar wat stukken tekst in eigen bewoordingen te herschrijven, maar integendeel. Het geheel moest in prozavorm worden beschreven met de nodige verwijzingen naar de literatuur. Ik vond dit alles erg omslachtig. Als ik nu artikelen in een tijdschrift lees, valt mij op dat het verwijzen naar de literatuur juist gebruikelijk is, het was me daarvoor alleen nog nooit zo opgevallen. Menig maal kreeg ik via mijn begeleider als opmerking dat ik te veel dezelfde bron als uitgangspunt voor mijn theoretisch stuk gebruikte, maar hoe ik ook zocht een diversiteit aan literatuur was moeilijk te vinden. Als ik dan weer een publicatie ergens had gevonden dan bleek achteraf dat het geheel of gedeeltelijk afkomstig was van wederom dezelfde auteur. Ik heb heel wat gegoogled en heel wat navraag gedaan in het werkveld. Maar steeds kwam het op hetzelfde neer: "Heb je het boek *Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs* van Kuiken & Vermeer al gelezen? Dat is echt een aanrader". Ook was het opvallend dat veel publicaties rondom neveninstromers al wat jaren geleden waren geschreven, een enkele keer kwam ik eens iets recents tegen. Tijdens mijn literatuurstudie liep ik tegen het feit aan dat de op dat moment aangeboden module ook het nodige van mij eiste, daar moest ook van alles voor gelezen en gedaan worden. Het steeds maar overschakelen tussen het meesterstuk en de module is voor mij moeilijk. Ik had het gevoel nooit klaar te zijn en dat voelde als een enorme druk. Al met al ging er best veel tijd zitten in het theoretische hoofdstuk, daar had ik me toch wel enigszins op verkeken.

Ook zijn er heel wat uurtjes gaan zitten in het samenstellen van de vragenlijsten van de leerkrachten en het MT wat betreft het bedenken van de juiste vragen. Je moet vooraf goed weten wat je van ze wil weten en de vraagstelling moet helder en duidelijk zijn. Voor jezelf zijn de antwoorden een groot gedeelte van de input voor je meesterstuk, maar op die manier ervaren de collega's dat niet. Ik was dan ook best een beetje benauwd dat sommigen zich er gemakkelijk van af zouden maken door alles heel summier te beantwoorden, maar dat viel achteraf mee. Op één vraag had ik achteraf gezien door moeten vragen, ik miste daardoor een stuk informatie die ik wel had willen weten. Maar over het algemeen heb ik best wel de nodige input gekregen en heeft het mij een aardig beeld opgeleverd over waar men op de werkvloer tegenaan loopt en wat voor wensen er liggen. De verschillen in waardering van de huidige opvang heeft me wel verbaasd, ik had zelf verwacht dat niemand het onderwijs aan neveninstromers op onze school met meer dan een zes zou waarderen.

Mijn zoektocht naar vergelijkbare "good practice" scholen was een behoorlijke klus. Op een gegeven moment raakte ik toch wel wat in paniek, je ziet de tijd voorbij gaan en in feite ligt je onderzoek stil en voor mijn gevoel hing alles af van het vinden van die ene school. Ook al zei mijn begeleider van Fontys en mijn critical friend dat dit op zich ook al een conclusie zou kunnen zijn, voor mij was zoiets ondenkbaar. Ik kon me er niet bij neerleggen dat dit wel eens niet zou lukken. Ik merk dat ik in zo'n situatie toch de drive en energie heb om door te blijven gaan en te blijven zoeken naar mogelijke ingangen. Als ik iets in mijn hoofd heb, kan ik dit moeilijk los laten en ben ik een vasthoudend iemand, ik geef niet zomaar op. Uiteindelijk heeft mijn doorzettingsvermogen toch nog geresulteerd in het vinden van min of meer twee vergelijkbare "good practice" scholen. Ondertussen was ik toen ook al een andere weg aan het bewandelen om aan scholen te komen en ben ik terecht gekomen op een school met centrale opvang en een school met gecombineerde opvang. Ik ben achteraf blij dat ik dit heb gedaan want dat heeft mij heel wat opgeleverd en ik heb de punten die ik van daaruit heb meegenomen weten te vertalen naar mijn eigen situatie op school. Ik ben heel wat op pad geweest voor mijn onderzoek en ik ben op alle scholen ontzettend hartelijk ontvangen. Ik denk daar met plezier aan terug, zoiets ontroert mij.

Denk je de grootste hobbel te hebben gehad, loop je weer al tegen de volgende berg op, de conclusies en de aanbevelingen die uiteindelijk tot een plan van aanpak moeten leiden. Ik heb het als moeilijk ervaren om de juiste conclusies te trekken, in het begin leken mijn conclusies dan ook meer op aanbevelingen. Maar door de hulp en aanwijzingen van mijn begeleider werd mij steeds duidelijker hoe ik dit aan moest pakken. Heb je eenmaal je conclusies op papier dan merk ik dat de aanbevelingen en het plan van aanpak min of meer vanzelf gaan. Mijn plan van aanpak is grotendeels praktisch van aard.

Dat praktisch ingesteld zijn past ook bij mij. Ik heb twee keer tijdens deze opleiding de KOLB test afgenomen en daar kwam uit beiden naar voren dat ik een doener ben. Toch zie ik, als ik nu naar mezelf kijk, ook een heel andere kant. Die van een bezinner én een denker. Een bezinner omdat ik heb gemerkt dat ik tijdens dit onderzoek juist eerst graag informatie wilde verzamelen, eerst de tijd nodig had en nam om te denken en om dan pas weloverwogen mijn acties af te stemmen. Soms gebeurt het dan wel eens dat ik te lang met dingen bezig blijf en dat ik er teveel bij ga halen. Dit maakt dat ik regelmatig in tijdnood kom. Ik heb het ook nodig dat iemand mij zegt wat er de volgende keer weer af moet zijn, dit vind ik zelf erg moeilijk. Gelukkig was mijn begeleider daarin erg sturend en daarmee voor mij een belangrijk houvast. Het is goed dat ik me hier wel bewust van ben. Een denker omdat ik gemerkt heb dat tijdens dit onderzoek het kijken naar iets vanuit verschillende theoretische invalshoeken ook goed voelde. Juist door het doen van een dergelijk onderzoek leer je toch anders naar dingen en naar jezelf te kijken en ben ik zeker niet meer de doener die ik dacht te zijn.

Tijdens het uitvoeren van een dergelijk onderzoek heb ik twee tegenstrijdige kanten van mezelf ontdekt. Aan de ene kant heb ik een doorzettingsvermogen en aan de andere kant een soort besluiteloosheid ten tijde van onzekerheid over mijn handelen. Die onzekerheid is overigens niet alleen het geval bij dit meesterstuk, maar dat speelde bij alle modules wel een rol. Om mijn onzekerheid weg te nemen heb ik anderen nodig. Mijn begeleider Jeff Bertens, wist mij tijdens de divers intervisiemomenten op inhoud telkens weer een stap verder te krijgen. Ook kon ik, als ik ergens mee zat via de mail communiceren, de snelle feedback vond ik zeer prettig én bewonderenswaardig. Daarnaast is ook mijn critical friend Angeliek Coenen van heel groot belang voor mij geweest. Ik weet, dat wanneer ik dat klankbord niet zou hebben gehad, ik mezelf ook 'gek' kan maken en ergens in kan blijven hangen, er ligt toch een stuk faalangst op de loer. Het was lang geleden dat ik dit weer zo ervaren heb, maar tijdens mijn hele schoolcarrière speelde onzekerheid toch altijd op de achtergrond wel een rol.

Op een heel ander terrein heb ik hulp gehad van mijn kinderen. Mijn computervaardigheden zijn van een dusdanig laag niveau dat zij mij regelmatig moesten helpen. Zij verloren daarbij ook wel eens hun geduld als ik de volgende dag hen weer nodig had voor hetzelfde. Maar over het algemeen waren ze toch telkens weer bereidwillig alhoewel mijn zoon wel eens zei: "Mam, jij had beter eerst op computerles kunnen gaan voordat je aan zo'n opleiding was begonnen". Daar ging ik wijselijk maar niet op in.

Deze grote klus is nu afgerond wat de opleiding betreft. Mijn zoektocht naar effectief onderwijs aan neveninstromers heeft heel wat bruikbare dingen opgeleverd voor de school. Het is nu zaak om het plan ook daadwerkelijk te gaan implementeren. Volgend schooljaar

krijg ik de taak om als NT2-leerkracht deze kar voor een groot gedeelte te trekken. Voor mij een hele uitdaging. Het doet mij in ieder geval goed te weten dat het werken met neveninstromers op onze school in het team als een serieuze aangelegenheid wordt gezien. Het blijft roeien met de riemen die we hebben, maar met een creatieve blik en een beetje goede wil is er meer mogelijk dan we soms denken. Met “*Aandacht voor..... de neveninstromer*” hoop ik een positieve bijdrage te leveren voor een passend onderwijsaanbod voor **alle** anderstaligen op onze school. En daar ben ik best trots op.

Literatuurlijst

- Appel, R. (red.), Kuiken, F. (red.) & Vermeer, A. (1995). *Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs*. Amsterdam: Meulenhoff Educatief.
- Appel, R. & Vermeer, A. (1997). *Woordenschat en taalonderwijs aan allochtone leerlingen. Studies in meertaligheid 9*. Tilburg: University Press.
- Appel, R. & Vermeer, A. (2008). *Tweede-taal verwerving en tweede-taalonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Branden, K. van den (2010). *Handboek taalbeleid op school*. Leuven: Acco.
- Coenen, J. & Heijdenrijk, M. (2010). *Zien is snappen. Grip op lessen Nederlands voor anderstalige kinderen*. Vlissingen - Den haag: Bazalt en HCO.
- Copper, J. (red.) (2007). *Contact! Actief tweede taal leren*. Vlissingen - Den Haag: Bazalt en HCO.
- Emmelot, Y. & Kat, E. de (1993). Rechtstreeks uit het buitenland de basisschool in: kenmerken en resultaten van de eerste opvang. Amsterdam: Stichting Kohnstamm Fonds voor Onderwijsresearch.
- Guchte, C. (1997). Analfabete zij-instromers in het onderwijs: feit en fictie. *Moer*, 4, 165-175.
- Kienstra, M. (2003). *Woordenschatontwikkeling Werkwijzen voor groep 1-4 van de basisschool*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Krashen, S. & Terell, D. (1983). *The Natural Approach to Language Acquisition in the Classroom*. California: Alemany Press.
- Kuiken, F. (red.), Vermeer, A. (red.), (2005). *Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs*. Utrecht: Thieme Meulenhoff.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011). *Regeling bekostiging personeel PO 2011–2012 en aanpassing bedragen leerlinggebonden budget VO 2011–2012*. Den Haag: Sdu.
- Nulft, D. van den & Verhallen, M. (2009). *Met woorden in de weer. Praktijkboek voor het basisonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Prenger, J. (2011). Werken aan taal via rekensommen. *Tijdschrift voor Remedial Teaching*, 5, 10-13.

Westerbeek, K., Doeleman, R. & Rolak, M. (2002). *Het eerste jaar. Gebruik en effectiviteit van Prisma; een taalprogramma voor neveninstromers in het primair onderwijs*. Rotterdam: CED-groep/Het Projectbureau.

Bijlagen

1. Vragenlijst leerkrachten opvang neveninstromers	58
2. Vragenlijst directie/IB-er opvang neveninstromers	61
3. Uitwerking vragenlijst leerkrachten opvang neveninstromers	63
4. Uitwerking vragenlijst directie/ IB-er opvang neveninstromers	70
5. Conceptplan van aanpak	74

Bijlage 1

Vragenlijst leerkrachten opvang neveninstromers

		ja	nee
1.	Op school hebben we sinds dit schooljaar een protocol voor de eerste opvang van anderstalige neveninstromers opgesteld. Ben je hiervan op de hoogte?	0	0
2.	Ga je bij de komst van een anderstalige neveninstromer volgens het protocol te werk? Zo nee, kun je dan aangeven wat daar de reden van is? Ruimte voor toelichting:	0	0
3.	Biedt het protocol jou voldoende houvast om de beginsituatie van de neveninstromer in kaart te brengen?	0	0
4.	Biedt het protocol jou voldoende praktische handvatten om na het bepalen van de beginsituatie met de neveninstromer concreet aan de slag te kunnen gaan? Zo nee, wat ontbreekt er volgens jou aan? Ruimte voor toelichting:	0	0
5.	Vind je dat je voldoende achtergrondkennis hebt over NT2-onderwijs om met neveninstromers aan de slag te gaan? Zo nee, waar zou je meer over willen weten? Ruimte voor toelichting:	0	0
6.	Vind je dat er voldoende geschikt NT2 materiaal op school aanwezig is om in te zetten voor het onderwijs aan neveninstromers? Zo nee, wat ontbreekt er volgens jou? Zo ja, welk materiaal wordt veel gebruikt? Ruimte voortoelichting:	0	0

7.	Bevalt het werken met de methode Mondeling Nederlands Nieuw?
Kan je aangeven waarom deze methode wel/niet bevalt?
Ruimte voor toelichting:	0	0
8.	Neveninstromers krijgen nu drie keer per week een half uur ondersteuning buiten de groep. Vind je dit voldoende en is deze manier van werken voldoende effectief?
Zo nee, kan je dan aangeven wat volgens jou de reden hiervan is?
Ruimte voor toelichting:	0	0
9.	Krijg jij binnen de groep het ondersteunen van neveninstromers voldoende georganiseerd?
Zo nee, zou jij in het kort aan kunnen geven waar tegen jij en tegen welke problemen deze leerlingen bij jou in de groep aanlopen?
Ruimte voor toelichting:	0	0
10.	Is er wat jou betreft voldoende afstemming tussen wat er buiten de groep en in de groep gedaan wordt?
zo nee, hoe zou dat volgens jou kunnen verbeteren?
Ruimte voor toelichting:	0	0
11.	Vindt er gestructureerd overleg plaats tussen de groepsleerkracht en de leerkrachten buiten de groep wat betreft de voortgang van de leerlingen?	0	0
12.	Vind je een dergelijk overleg nodig c.q. wenselijk?	0	0
13.	Zijn er vastgelegde afspraken omtrent de duur van de begeleiding van de neveninstromer buiten de groep?	0	0
14.	Als je de eerste opvang bij ons op school een cijfer zou mogen geven wat zou jij dan willen geven? En waarom geef je dit cijfer?		

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Ruimte voor toelichting:

15. Hoe ziet jouw meest haalbare ideale plaatje eruit wat betreft de opvang van neveninstromers? Wat zijn jouw wensen?

Ruimte voor toelichting:

Bedankt voor de moeite die je hebt genomen voor het invullen van deze vragenlijst!

Bijlage 2

Vragenlijst directie/IB-er opvang neveninstromers

	ja	nee
1. Er is sinds dit schooljaar een protocol opgesteld voor neveninstromers. Zijn er afspraken gemaakt over door wie, wat en hoe de voortgang van dit proces wordt bewaakt? Zo ja, welke afspraken zijn dat? Ruimte voor toelichting:	0	0
2. Heeft het werken met dit protocol volgens jou meerwaarde richting de doelgroep? Zo ja, kan je aangeven wat jij als meerwaarde ziet? Ruimte voor toelichting:	0	0
3. Heb jij zicht op de ervaringen van de collega's wat betreft het werken met het protocol? Zo ja, kan je aangeven wat tot nu toe hun ervaringen zijn? Ruimte voor toelichting:	0	0
4. Wordt er binnen de kwaliteitskring voor IB-ers aandacht besteed aan neveninstromers? Zo ja, op welke wijze? Ruimte voor toelichting:	0	0
5. Is er binnen de gemeente aandacht voor deze doelgroep? Zo ja, op welke wijze? Ruimte voor toelichting:	0	0
6. Heb jij enig zicht op hoe andere scholen binnen de gemeente de eerste opvang van neveninstromers hebben geregeld? Ruimte voor toelichting:	0	0

7. Zie jij mogelijkheden om bovenschools de eerste opvang van neveninstromers gestalte te geven? **0 0**

Ruimte voor toelichting:

8. Verwacht jij in de toekomst een vergroting van het aantal neveninstromers? **0 0**

Zo ja, waar baseer je dat op?

Ruimte voor toelichting:

9. Ben jij bekend met de precieze financiële regelgeving omtrent de komst van neveninstromers op een school? **0 0**

Zo ja, heeft de school al eens een beroep kunnen doen op deze gelden en hoe zijn deze gelden toen ingezet?

10. Welk cijfer zou jij onze school willen geven m.b.t. het onderwijs aan neveninstromers?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Toelichting:

Bedankt voor de moeite die je hebt genomen voor het invullen van de vragenlijst!

Bijlage 3

Uitwerking vragenlijst leerkrachten opvang neveninstromers

Vraag 1: Op school hebben we sinds dit schooljaar een protocol voor de eerste opvang van anderstalige neveninstromers opgesteld. Ben je hiervan op de hoogte?	
ja 6	nee 0

Vraag 2: Ga je bij de komst van een anderstalige neveninstromer volgens het protocol te werk? Zo nee, kun je dan aangeven wat daar de reden van is?	
ja 5	nee 1
Opmerkingen: ✓ Ik ben pas sinds begin dit schooljaar werkzaam op deze school en heb nog geen ervaring opgedaan met de komst van een anderstalige neveninstromer.	

Vraag 3: Biedt het protocol jou voldoende houvast om de beginsituatie van de neveninstromer in kaart te brengen?	
ja 3	nee 3
Opmerkingen: ✓ Ik zou het fijn vinden wanneer de IB-er de beginsituatie bepaalt.	

Vraag 4: Biedt het protocol jou voldoende praktische handvatten om na het bepalen van de beginsituatie met de neveninstromer concreet aan de slag te kunnen gaan? Zo nee, wat ontbreekt er volgens jou aan?	
ja 2	nee 4
Opmerkingen: Wat mij betreft ontbreekt het aan zinnig materiaal om de neveninstromers goed onderwijs te bieden. ✓ Er is een gebrek aan materiaal om de leerling een gedeelte van de dag zelfstandig aan het werk te zetten. ✓ Waar zijn de materialen te vinden? ✓ De tijd om alles uit te zoeken ontbreekt.	

Vraag 5: Vind je dat je voldoende achtergrondkennis hebt over NT2-onderwijs om met neveninstromers aan de slag te gaan? Zo nee, waar zou je meer over willen weten?	
ja 3	nee 3
Opmerkingen: ✓ Ik neem de theorie meestal niet als houvast, volg meer mijn eigen intuïtie. ✓ Best voldoende achtergrondinformatie, maar toch altijd weer een gepuzzel wanneer kinderen in groep 5/6 met verschillende beginsituaties instromen (afhankelijk van genoten onderwijs in "thuisland") om hierop zo goed mogelijk te kunnen aansluiten. ✓ Kennis van onderwijs in vorige woonplaats is vaak erg beperkt. ✓ Waar kan ik makkelijk aan stof komen voor dat kind, zodat niet alles zelf verzonnen, ver gezocht of gemaakt moet worden. ✓ Hoe andere scholen het doen en waar anderen succes mee hebben.	

Vraag 6: Vind je dat er voldoende geschikt NT2 - materiaal op school aanwezig is om in te zetten voor het onderwijs aan neveninstromers? Zo nee, wat ontbreekt er volgens jou? Zo ja, welk materiaal wordt veel gebruikt?		
ja 1	nee 4	neutraal 1
Opmerkingen: ✓ Horen Zien en Schrijven is erg uitgebreid, Van Horen en Zeggen kom ik in de klas weinig aan toe. Nu wordt er buiten de klas gewerkt met nieuwe methode Mondeling Nederlands, ikzelf één keer in de week (samen met Ilse; zij werkt er twee keer mee). ✓ Eenvoudig startmateriaal (praatplaat) mis ik. ✓ Ik mis voldoende onderwijsgegevens van land van herkomst. ✓ Visueel materiaal/software wordt gemist. ✓ Horen Zien en Schrijven wordt het meest gebruikt + toch in groep 3 zoveel mogelijk meedoen met de groep. ✓ Het ontbreekt in het begin aan voldoende tijd om zo'n kind voldoende aandacht te geven. In het begin is het toch een beetje "zwemmen". ✓ Kant en klaar concreet materiaal, grote kijkplaten, praatplaten mis ik. ✓ Heb ik momenteel geen inzicht in		

Vraag 7: Bevalt het werken met de methode Mondeling Nederlands Nieuw? Kan je aangeven waarom deze methode wel/niet bevalt?		
ja 1	nee 4	neutraal 1
Opmerkingen: ✓ Ik ben te weinig op de hoogte om hier een goed antwoord op te geven. Sluit niet aan bij wat je in de klas aan het doen bent in de bovenbouw. Ik heb zelf niet de tijd het kind te begeleiden tijdens lessen. Vind het heel summier, weinig omvattend. ✓ Ik doe nu twee keer deze leerlingen buiten de klas begeleiden en ik vind het programma Mondeling Nederlands Nieuw een heel bewerkelijke methode, waar veel voorbereiding voor nodig is. Dit alles naast de rest van taken voor mijn klas. ✓ En bij de momenten buiten de klas mis ik een vaste ruimte, nu moet je nogal eens verkassen, je kunt dus nergens iets ophangen zoals plaatmateriaal e.d. ✓ Ik vind de opzet van de methode goed Mondeling Nederlands Nieuw goed; klanklessen, duidelijke opbouw maar de lesthema's gaan te snel; er zou veel meer herhaling in moeten zitten. De methode vliegt naar mijn mening door de basiswoorden heen en haalt daar ook al vaak woorden bij die wij wel eens weg lieten. We zijn na een paar hoofdstukken opnieuw vooraan begonnen, omdat wij vonden dat herhaling nodig was en zinvoller was dan in een sneltrein op een hoger niveau.		

Vraag 8: Neveninstromers krijgen nu drie keer per week een half uur ondersteuning buiten de groep. Vind je dit voldoende en is deze manier van werken voldoende effectief? Zo nee, kan je dan aangeven wat volgens jou de reden hiervan is?	
ja 2	nee 4
Opmerkingen: ✓ De hoeveelheid 3x per week is in elk geval een goed begin; maar aan de werkwijze via Mondeling Nederlands moet zeker nog geschaafd worden. De koppeling zoeken met Horen Zien Schrijven waar kinderen in bovenbouw dan zelfstandig in de klas mee kunnen werken. Ook door de groepsleerkracht een instructie/evaluatie moment inbouwen. ✓ Effectief is het denk ik niet, omdat mijn collega die twee keer buiten de klas er mee werkt dit heeft aangegeven. Misschien denk ik er anders over als ik er zelf een poosje mee zou werken. Mijn ervaring in groep 3/4 is dat normaal ontwikkelde kinderen na een "stilteperiode" goed op gang komen en veel opsteken in de klas zelf.	

- ✓ In de groep tussen de andere kinderen nemen ze toch nog meer op dan 1 op 1 of in een klein groepje van 2 a 3 kinderen. In het begin is het vooral visueel opslaan van info en kunnen ze in de groep zelf heel veel zien en is het ook een veilige periode en omgeving voor de kinderen. Zo kijken ze af wat de gewoonten zijn van andere kinderen, wat is gewenst etc. Daarna komt hun eigen durven en het praten aan bod. Dat is mijn idee en impressie.

Vraag 9: Krijg je binnen de groep het ondersteunen van neveninstromers voldoende georganiseerd ? Zo nee, zou jij in het kort aan kunnen geven waar tegen jij en tegen welke problemen deze leerlingen bij jou in de groep aanlopen?

ja 0

nee 6

Opmerkingen:

- ✓ Er is niet zo heel veel materiaal waar kinderen voor een langere periode mee aan de slag kunnen.
- ✓ Kinderen kunnen lessen vaak niet volgen. Werken op eigen niveau met spullen die wij er uit de losse pols bij hebben gezocht. Missen de begeleiding die je hoort te geven. Als ze buiten de klas aan het werk zijn missen ze de meer sociale kanten van de lessen. Scoren dus heel vaak onder hun niveau door taalproblemen.
- ✓ Praktisch alle kids verdienen aandacht en de één meer dan de ander; tijd is er bijna niet voor een neveninstromer, erg moeilijk in te roosteren in je lesrooster en dagplanning.
- ✓ Ik werk graag met een zelfstandige weektaak (volgens mij ook opgenomen in het protocol) om kinderen zo zinvol mogelijk bezig te laten zijn. Hiervoor is de dag zinvol in te vullen. Maar sommige dingen zijn gewoon tijdsvulling bijv. een schrijfschriftje, zelfstandig lezen (zonder controle is het niet erg effectief). Het zou best een optie zijn om hier leerlingen uit de klas bij te betrekken en een taak te geven. Het is nou eenmaal roeien met de riemen die je hebt.
- ✓ Hoe benader ik een kind. Taal = probleem. Wat bied ik dit kind aan zodat hij het gevoel heeft zinnig bezig te zijn. Bij rekenen is dit eenvoudiger. Een kind voelt haarfijn aan als hij "verkeerd" wordt bezig gehouden. Het kind zelf heeft moeite met begrip/aansluiten groep.

Vraag 10: Is er wat jou betreft voldoende afstemming tussen wat er buiten de groep en in de groep gedaan wordt? Zo nee, hoe zou dat volgens jou kunnen verbeteren?		
ja 2	nee 3	neutraal 1
Opmerkingen: ✓ Geen inzicht op dit moment. ✓ Zorg vanuit de R.T. groep NT2 (opvang buiten de klas) dat er in de klas wordt gewerkt aan verwerkingsmateriaal. Nu staat het los van de groep. ✓ Aan de hand van actieplan/handelingsplan een opzet maken en deze geregeld evalueren. Dit samen met alle betrokken leerkrachten die werken met de leerling. ✓ Meer aansluiten op lessen en daar woordenschat uit pakken, maar dan wordt het weer een groot uitzoekverhaal.		

Vraag 11: Vindt er gestructureerd overleg plaats tussen de groepsleerkracht en de leerkrachten buiten de groep wat betreft de voortgang van de leerlingen?	
ja 0	nee 6
Opmerkingen	

Vraag 12: Vind je een dergelijk overleg nodig c.q. wenselijk?		
ja 3	nee 2	neutraal 1
Opmerkingen:		

Vraag 13: Zijn er vastgelegde afspraken omtrent de duur van de begeleiding van de neveninstromer buiten de groep?		
ja 0	nee 5	neutraal 1
Opmerkingen:		

Vraag 14: Als de eerste opvang bij ons op school een cijfer zou mogen geven wat zou jij dan willen geven en waarom geef je dit cijfer?									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				1	2	2			

Opmerkingen:

- ✓ Zelf voel ik me altijd tekort schieten als ik een neveninstromer in mijn groep krijg. Ieder doet maar wat na de niveaubepaling. Geen vaste leidraad en een groepsleerkracht heeft te weinig tijd daar in te duiken.
- ✓ Er is veel kennis onder de collega's met betrekking tot dergelijke kinderen. Je kunt dus altijd wel ergens adviezen/raad inwinnen. Ook de hulp van kinderen die mogelijk dezelfde taal spreken kan heel handig werken.

Vraag 15: Hoe ziet jou meest haalbare ideale plaatje eruit wat betreft de opvang van neveninstromers? Wat zijn jou wensen?

Opmerkingen:

- ✓ Een instroomklasje met aparte leerkracht. Als deze leerkracht de kinderen "rijp" vindt om naar de groep te gaan, dan pas doorstromen. Het ligt eraan hoe groot een instroomklasje is, want 2 kinderen is ook niet "je van het"! Wat ook zou kunnen is iedere dag starten met neveninstromers. Allemaal beginnen met taal en vanaf de rekenles naar de klas.
- ✓ Het materiaal, dat er niet te veel werk nog in moeten zitten aan een les maar dat je het zo kunt geven en dat het materiaal aanwezig is.
- ✓ Dat het werk, dat een neveninstromer maakt bij zo'n les, ergens een vaste plaats heeft waar ze altijd naar kunnen kijken en kunnen opzoeken.
- ✓ En als er veel instromers zijn, ongeveer 7, dan een apart groepje oprichten en die gedurende een bepaalde periode apart lesgeven, waarom dan niet in de groep waar ze in horen? Bij 7 of meer is er al meer communicatie onderling en moet iedereen zijn best doen en kan er een vast patroon, dagritme worden ontwikkeld waarin ze zich veilig voelen. Na een periode kun je dan kijken of de kinderen al naar de groep kunnen gaan waar ze in horen. Bij zo'n groepje denk ik wel aan bepaalde vakken waarin les wordt gegeven zoals rekenen. Naast de NT2 taallessen; eigenlijk is alles NT2, de hele dag door.
- ✓ Ik laat me graag informeren over het reilen en zeilen van de werkwijze die nu gehanteerd wordt! Ik heb hier nauwelijks tot geen kijk op en wil dit graag veranderen!
- ✓ De eerste weken zoveel mogelijk extra aandacht, gericht op het aanleren van verschillende vakken en methodes via een weektaak, zodat de leerlingen hier zelf snel mee uit de voeten kunnen. Opstellen van een actieplan waarin alle onderdelen uitgeschreven staan en doelen erbij. Hierbij ook de computer, andere leerlingen inzetten. Daarnaast een koppeling van NT2 methodes, afstemming hiervan.

Basiswoorden rekenen hebben we ook in protocol zitten. Dit hoort er echt bij. De actieplannen/handelingsplannen voor periodes van 6 weken. Mijn ervaring is dat sommige kinderen echt heel snel door de stof heen gaan, dus doelen bijstellen en aanpassen. Maar veel aandacht voor klank/uitspraak!

- ✓ Allemaal in één klas vanuit alle scholen binnen het bestuur. Op één school een lokaal en formatie vrijmaken. Taal- en woordenschat aanbieden en andere vakken samen geven. Rekenen op eigen niveau laten doen. Zoveel mogelijk op eigen niveau natuurlijk.
- ✓ Het meest ideale zou zijn dat deze kinderen in de beginperiode heel intensief zouden kunnen worden begeleid, verdeeld over twee perioden van een half uur per dag.

Uitwerking vragenlijst directie/ IB-er opvang neveninstromers

Vraag 1: Er is sinds dit schooljaar een protocol opgesteld voor neveninstromers. Zijn er afspraken gemaakt over door wie, wat en hoe de voortgang van dit proces wordt bewaakt? Zo ja, welke afspraken zijn dat?	
ja 0	nee 2
Opmerkingen: ✓ Het is in principe zo dat leerkrachten het initiatief dienen te nemen richting de IB-er als het gaat om het afnemen van toetsjes/testjes om de beginsituatie van een leerling te bepalen. Dit gebeurt in de praktijk erg weinig. Verdere afspraken om na te gaan hoe het werken met het protocol bevalt, zijn niet gemaakt. Eens in de zoveel tijd wordt het onderwerp, meestal door de IB-er, op de agenda van een teamvergadering gezet en wordt er weer flink over gediscussieerd, maar afspraken over procesbewaking zijn/worden er niet gemaakt.	

Vraag 2: Heeft het werken met dit protocol volgens jou meerwaarderichting de doelgroep? Zo ja, kan je aangeven wat jij als meerwaarde ziet?	
ja 2	nee 0
Opmerkingen: ✓ Indien we het protocol ook daadwerkelijk in de praktijk brengen. ✓ De meerwaarde zit voor mij in het bepalen van de beginsituatie van de leerlingen. Doordat er per vakgebied is vastgelegd hoe gekeken kan worden wat een leerling al beheerst, kun je een inschatting maken van waar je met een kind kunt beginnen. Dit is op voor het onderdeel 'taal' een lastige aangelegenheid, maar toch is ook hier belangrijke informatie te vinden. Is een leerling al geletterd en kan hij/zij al lezen, dan heb je een andere leerling voor je dan wanneer je bijvoorbeeld een leerling hebt die in groep 6 instroomt en die in het land van herkomst geen onderwijs heeft genoten en daardoor analfabeet is. Verder is het handig om te weten wie wat oppakt. Zo gaat de intern begeleider op verzoek van de leerkracht aan de slag met het bepalen van de beginsituatie, en bepaalt de groepsleerkracht zelf hoe het NT2- onderwijs in de groep vormgegeven wordt.	

Vraag 3: Heb jij zicht op de ervaringen van de collega's wat betreft het werken met het protocol? Zo ja, kan je aangeven wat tot nu toe hun ervaringen zijn?	
ja 1	nee 1
Opmerkingen: ✓ De leerkrachten zijn op de hoogte van de aanwezigheid van het protocol en wie waarvoor verantwoordelijk is. Het protocol is in het team besproken, aangepast en vastgesteld. Regelmatig hoor ik van collega's dat het hen ontbreekt aan geschikte materialen en tijd om gericht met de neveninstromers aan de slag te gaan. Op papier ziet het er mooi uit, maar de praktijk is anders. Men heeft vaak het gevoel niet voldoende aandacht aan de neveninstromers te kunnen besteden en daar heeft men enorm veel moeite mee. Het liefst zou men zien dat deze kinderen een hele dag iemand naast zich hebben die hen zou kunnen ondersteunen, zodat ze zo snel mogelijk aan kunnen sluiten bij het reguliere programma en volledig mee kunnen draaien in de groep. Om hier enigszins aan tegemoet te komen is er afgesproken dat 2 leerkrachten op een drietal vaste momenten in de week buiten de groep met de neveninstromers zullen werken, zodat er gericht NT2- onderwijs gegeven kan worden.	

Vraag 4: Wordt er binnen de kwaliteitskring voor IB-ers aandacht besteed aan neveninstromers? Zo ja, op welke wijze?	
ja 0	nee 2
Opmerkingen:	

Vraag 5: Is er binnen de gemeente aandacht voor deze doelgroep? Zo ja, op welke wijze?	
ja 2	nee 0
Opmerkingen: ✓ Er is momenteel een werkgroep aan de slag begeleid door het RPCZ. Zij brengen het aantal neveninstromers in kaart en de wijze waarop deze kinderen nu worden opgevangen. Zij bekijken of er andere, betere mogelijkheden zijn om deze kinderen op te vangen. Werkgroep bestaat uit de directeuren van de drie besturen. ✓ Er wordt momenteel gesproken over een manier/mogelijkheid om neveninstromers gemeentebreed op een centrale plaats op te vangen en hen onder te dompelen in Nederlands taalonderwijs, zodat zij vervolgens met voldoende bagage op taalgebied kunnen doorstromen naar een reguliere basisschool.	

Vraag 6: Heb jij enig zicht op hoe andere scholen binnen de gemeente de eerste opvang van neveninstromers hebben geregeld?	
ja 1	nee 1
Opmerkingen: ✓ Op dezelfde wijze waarop wij dat doen. Hoewel we twee jaar geleden dat anders deden en wellicht effectiever: De kinderen werden toen meerdere keren per week uit de groep gehaald om deze kinderen de basiswoorden aan te leren.	

Vraag 7: Zie jij mogelijkheden om bovenschools de eerste opvang van neveninstromers gestalte te geven?	
ja 2	nee 0
Opmerkingen: ✓ Zie wel mogelijkheden maar ook valkuilen. Waar horen deze kinderen? Basischool? Vervoerproblematiek? ✓ M.i. zou er bovenschools best een vorm van opvang gerealiseerd moeten kunnen worden. Het is alleen de vraag of er bereidheid zou zijn om hier formatie voor in te zetten/in te leveren. Iets dergelijks opzetten heeft namelijk gevolgen voor de formatie op de scholen.	

Vraag 8: Verwacht jij in de toekomst een vergroting van het aantal neveninstromers? Zo ja, waar baseer je dat op?	
ja 1	nee 1
Opmerkingen: ✓ Er zijn geen signalen dat het enorm zal toenemen. ✓ Ik vermoed dat het aantal Oost-Europese leerlingen ook in de toekomst blijft toenemen. Dit baseer ik puur en alleen op de huidige situatie. We zien hier op school en op ons omringende scholen bijvoorbeeld een groeiend aantal Poolse kinderen neerstrijken. Deze gedachte is niet gebaseerd op cijfers en voorspellingen, maar op wat ik zie en hoor om mij heen (bijvoorbeeld in de media).	

Vraag 9: Ben jij bekend met de precieze financiële regelgeving omtrent de komst van neveninstromers op een school? Zo ja, heeft de school al eens een beroep kunnen doen op deze gelden en hoe zijn deze gelden toen ingezet?	
ja 1	nee 1
Opmerkingen: ✓ In samen werking met SWV hebben we vorig jaar 4 kinderen opgevangen. Extra personeel.	

Vraag 10: Welk cijfer zou jij onze school willen geven m.b.t. het onderwijs aan neveninstromers?									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					1		1		
Opmerkingen: ✓ Gezien de uitstroomgegevens doen we het niet slecht met deze kinderen. Wellicht dat het beter kan, maar volgens mij heeft nog niemand het wiel uitgevonden. Onderdompelen blijkt tot nu toe best te werken wellicht aangevuld met meerdere keren per week instructie in kleine groep buiten de eigen klas. ✓ De wil om neveninstromers zo goed mogelijk op te vangen en te ondersteunen is zeer zeker aanwezig op onze school. Het ontbreekt ons echter nog altijd aan echt goede handvatten om deze opvang en ondersteuning vorm te geven. We praten veel en vaak over dit onderwerp, maar komen niet echt veel verder.									

Aandacht voor.....de neveninstromer!

Een zoektocht naar effectief onderwijs binnen de geïntegreerde opvang

Plan van aanpak voor de eerste opvang
van neveninstromers binnen onze school.

1. De aanleiding voor dit plan van aanpak.

De laatste paar jaar wordt onze school meer en meer geconfronteerd met neveninstromers, ook wel anderstalige nieuwkomers genoemd. Kinderen van soms wel 10 jaar oud komen ineens in een klas met leeftijdsgenootjes terecht, leeftijdsgenootjes die een compleet andere taal spreken. Onze school heeft de laatste jaren geïnvesteerd in allerlei materiaal gericht op deze neveninstromers, zodat iedere leerkracht afzonderlijk aan de slag kon binnen de eigen groep. Dit bleek in de praktijk echter moeilijk te realiseren. Dergelijke programma's vragen een dusdanige tijdsinvestering van de leerkracht, dat het één op één werken niet eenvoudig is in te passen binnen het reguliere onderwijsaanbod. Dit schooljaar 2011/2012 is er dan ook een eerste aanzet gemaakt met een protocol voor de eerste opvang aan neveninstromers en zijn we begonnen met het clusteren van deze leerlingen. Drie keer per week wordt een leerkracht vrij geroosterd die gedurende 30 minuten met alle neveninstromers apart in een groepje werkt aan de mondelinge taal aan de hand van het programma Mondeling Nederlands Nieuw. De rest van de aanpak gebeurt binnen de klas. Ondanks bovenstaande interventie wordt het opvangen en het begeleiden van deze leerlingen nog steeds als belastend ervaren door de leerkrachten. Er zijn nog zoveel vragen rondom de aanpak van deze leerlingen dat dit voor mij een goede reden was om juist het onderwijs aan neveninstromers als onderwerp voor mijn meesterstuk in het kader van de Master SEN Remedial Teaching te kiezen. De rode draad binnen dit onderzoek is de vraag hoe wij op onze school leerlingen die geen Nederlands spreken en op latere leeftijd instromen adequaat kunnen opvangen binnen onze school, zodat zij zo snel mogelijk mee kunnen draaien met het reguliere onderwijsprogramma. Mijn bevindingen tijdens dit onderzoek heb ik geformuleerd in onderstaand plan van aanpak. Dit plan zal uiteindelijk moeten leiden tot een optimaal en passend onderwijsaanbod voor het onderwijs aan neveninstromers op onze school.

2. Het tot stand komen van dit plan.

Ik ben begonnen met het bestuderen van de literatuur rondom NT2- onderwijs. Vervolgens heb ik een vragenlijst onder de collega's van groep 3 t/m 8 en een vragenlijst onder de directeur en de IB-er van school verspreid. Door de vragenlijst heb ik in kaart kunnen brengen en een beeld gekregen van wat er goed gaat, waar de knelpunten liggen en wat de wensen zijn. Tenslotte heb ik een viertal scholen bezocht, twee scholen die de leerlingen geïntegreerd opvangen en dus vergelijkbaar met onze situatie, één school waar de leerlingen gecombineerd worden opgevangen en één school waar de leerlingen centraal worden opgevangen.

3. De conclusies naar aanleiding van alle beschikbare informatie.

1. Het niveau van de T2-vaardigheid is bepalend om een gedeelte van het onderwijs aan neveninstromers buiten de groep te organiseren.
2. Voor het bevorderen van de mondelinge taal heeft (of geniet) het de voorkeur dat de leerling gedeeltelijk buiten de groep wordt opgevangen.
3. De beginsituatie van de leerling moet duidelijk in beeld zijn gebracht om het onderwijsaanbod goed af te stemmen.
4. Het werken met tussendoelen voor een bepaalde periode is van belang voor de voortgang van het onderwijsproces.
5. Er is geen afstemming tussen de groepsleerkracht en de leerkrachten die de leerlingen buiten de groep begeleiden over het programma dat de leerling buiten de groep volgt.
6. Het consolideren van de woorden uit de methode Mondeling Nederlands Nieuw vindt op de onderzoeksschool onvoldoende plaats.
7. In de klas is er geen ruimte vrij gemaakt waar de woorden zichtbaar zijn voor de neveninstromer hetgeen de consolidatie belemmert.
8. Leerlingen met een beperkte woordenschat ondervinden problemen bij het (realistisch) rekenen.
9. Leerkrachten binnen onze school ervaren een gebrek aan tijd om voldoende aandacht te geven aan de neveninstromer.
10. Op school is er voldoende geschikt materiaal aanwezig om de neveninstromers te kunnen begeleiden, maar leerkrachten weten niet exact wat er aanwezig is en waar men het kan vinden.
11. Er zijn mogelijkheden om onderwijsachterstandsgelden ten behoeve van de eerste opvang van neveninstromers op gemeentelijk niveau centraal te regelen. Op enkele locaties in het land heeft dit geleid tot gecombineerde opvang.

4. Aanbevelingen en plan van aanpak.

Gezien de noodzaak om buiten de klas aandacht te besteden aan de mondelinge taalvaardigheid, worden de aparte lessen in mondelinge taal voortgezet. Voor het bevorderen van de mondelinge taal, zal de methode Mondeling Nederlands Nieuw de basis vormen. Gezien de opbouw van deze methode zal er vanaf het schooljaar 2012 / 2013 minimaal 4 keer per week buiten de klas gewerkt worden aan de mondelinge taal. Dit zal niet meer verzorgd worden door twee verschillende leerkrachten, maar door één vaste leerkracht, de NT2-leerkracht genaamd.

Het in kaart brengen van de beginsituatie is belangrijk om goed aan te kunnen sluiten bij het niveau van de leerling. Hiervoor zal een apart intakeformulier worden gemaakt met daarin

opgenomen gerichte vragen die betrekking hebben op het genoten onderwijs in het land van herkomst en de opgedane schoolervaringen tot op heden. Daarnaast zal, om de beginsituatie nader in beeld te brengen, een toetsprocedure worden opgesteld die bij binnenkomst van de neveninstromer wordt doorlopen. De IB-er zal volgens deze procedure voor zover als mogelijk het niveau per vakgebied in kaart brengen.

Na het vaststellen van de beginsituatie kan de leerkracht bewust en zinvol met de leerling aan de slag. Om dit te realiseren zal er, in samenspraak met de groepsleerkracht en de NT2-leerkracht een overzichtsformulier worden gemaakt waarop de streefdoelen per vakgebied voor een vastgestelde periode staan geformuleerd. Als leidraad hiervoor worden de overzichtsformulieren met de streefdoelen vanuit de centrale opvang gebruikt. De doelen zullen worden bepaald aan de hand het niveau bij aanvang, daarbij rekening houdend met het al dan niet geletterd zijn en de groep waarin de leerling is geplaatst. Binnen de groep zal er gewerkt worden met een weektaak. Om de leerling zo snel mogelijk wegwijs hiermee te maken zal de eerste weken de begeleiding buiten de groep door de NT2-leerkracht mede gericht zijn op het leren werken met het weektaakformulier. Dit weektaakformulier zal gezien het belang van afstemming over de aangeboden stof in samenspraak gemaakt worden tussen de groepsleerkracht en de NT2-leerkracht.

Voor de lessen buiten de groep wordt de methode Mondeling Nederlands Nieuw gevolgd. De woorden die aangeboden worden, zullen binnen de groep worden geconsolideerd. Om dit te realiseren zal er een maatje gekoppeld worden aan een leerling, dit kan iemand zijn uit de eigen groep of iemand uit een hogere groep (bijvoorbeeld bij een leerling die instroomt in groep 3). Het maatje zal vooraf worden geïnstrueerd door de NT2-leerkracht. Hiervoor zal een 'draaiboek' worden opgesteld.

Tevens zullen er verplaatsbare prik- en/of magneetborden aangeschaft worden, zodat de weekwoorden voor de desbetreffende leerling zichtbaar zijn zowel in als buiten de klas. Daarnaast zal er voor iedere leerling een map komen waarin alle aangeboden woorden per module worden verzameld. Deze woorden dienen ter consolidering regelmatig te worden herhaald door de groepsleerkracht en/of het maatje.

Tevens zal er naast de woorden van Mondeling Nederlands Nieuw expliciet aandacht besteed worden aan rekentaal. Er zal per leerjaar een inventarisatie worden gemaakt welke rekentaal er binnen de methode Alles Telt gehanteerd wordt. Er zullen afspraken worden gemaakt over de eenduidigheid van deze begrippen met alle leerkrachten.

Niet iedereen is op de hoogte van wat er op school aanwezig is aan materiaal voor de neveninstromer. Er zal een materialenmarkt georganiseerd worden tijdens een geplande studiemiddag waarin uitleg zal worden gegeven over het aanwezige materiaal. Daarnaast

wordt er een materialenoverzicht gemaakt waarin naast de beschrijving van het materiaal, ook aangegeven wordt waar het desbetreffende materiaal in school te vinden is. Om zoveel mogelijk het materiaal voor neveninstromers centraal te houden zal er een kast vrij worden gemaakt.

Gezien de meerwaarde van het programma Horen Zien en Schrijven webbased, zal er een abonnement worden genomen. Leerlingen krijgen een eigen inlogcode die zowel op school als thuis gebruikt kan worden. Er zal gekeken worden welke ontwikkelingsmaterialen ingezet kunnen worden voor het onderwijs aan neveninstromers. Omdat er ook veel bruikbaar materiaal te vinden is via internet heb ik in bijlage 1 een overzicht gemaakt van interessante sites met daarbij een onderscheid tussen achtergrondinformatie voor de leerkracht en oefenmateriaal voor de leerlingen. In het boek *Nederlands als tweede taal* van Kuiken & Vermeer staan een aantal didactische suggesties die ook zeer de moeite waard zijn als achtergrondinformatie voor de leerkracht (zie bijlage 2).

In de werkgroep van de gemeente, die zich momenteel buigt over de mogelijkheden om het onderwijs aan neveninstromers vorm te geven binnen de gemeente, zal ik mijn ervaringen van de diverse schoolbezoeken ten aanzien van de eerste opvang aan neveninstromers delen. Met name de gecombineerde opvang, die wordt bekostigd vanuit het onderwijsachterstandengeld, kan een opening zijn om in de toekomst de eerste opvang van de neveninstromers anders te organiseren. Maar voorlopig zullen wij op school moeten roeien met de riemen die we hebben en is het van belang om het plan van aanpak daadwerkelijk te implementeren.

5. De implementatie van het plan

Om het plan te implementeren zijn alle bovengenoemde punten in onderstaand tijdsschema verwerkt. Om degene die de acties uit moeten gaan voeren de nodige voorbereidingstijd en ruimte te geven om alles uit te werken zijn de acties wat verspreid over de maanden heen. Het meest wenselijke zou zijn om alles aan het begin van het schooljaar te plannen, maar dat is gezien het vele werk wat er aan vooraf gaat niet haalbaar.

Plan van aanpak voor de eerste opvang van neveninstromers		
Datum	Acties	Wie
juni 2012	Bespreken van het conceptplan met het MT. Indien goedkeuring wordt het implementatietraject vastgesteld van het door te voeren plan en worden de hierna volgende acties ondernomen in het schooljaar 2012/2013.	onderzoeker directeur IB-er

September 2012	Gesprek met de directeur met als doel het informeren van de opzet van de gecombineerde opvang die is geregeld met de inzet van het onderwijsachterstandengeld. Dit kan dan ingebracht worden binnen de werkgroep van de gemeente.	NT2-leerkracht directeur
september 2012	Presentatie van het plan van aanpak tijdens een teamvergadering. Teamleden krijgen vooraf een schriftelijke versie van het plan van aanpak.	Directeur IB-er NT2- leerkracht
september 2012	Inkoop van een aantal mappen, aanschaf van magneetborden/prikborden, abonnement op webbased Horen Zien en Schrijven	NT2-leerkracht
September 2012	Opstellen intakeformulier neveninstromer.	Directeur IB-er
september 2012	Opstellen en uitwerken van een toetsprocedure voor het bepalen van de beginsituatie van de neveninstromer.	IB-er
september 2012	Inventariseren en het maken van een overzicht van de rekentaal binnen Alles Telt afzonderlijk per leerjaar.	Groepsleerkracht
oktober november 2012	Het samenstellen van een algemeen overzichtsformulier per leerjaar waarop de algemene streefdoelen per vakgebied per periode (van 10 weken) staan uitgewerkt. Er worden aparte formulieren gemaakt voor leerlingen die geletterd zijn en leerlingen die niet geletterd zijn.	Groepsleerkracht van de diverse groepen IB-er NT2- leerkracht
november 2012	Het samenstellen van een format voor een weektaakformulier aan de hand van picto's.	Groepsleerkracht NT2- leerkracht
november 2012	Het maken van een draaiboek voor een maatje met daarin opgenomen een stappenplan hoe woorden te herhalen.	NT2-leerkracht
december 2012	Het samenstellen en verspreiden van een materialenoverzicht met daarin een beschrijving van de aanwezige materialen én waar deze te vinden zijn.	NT2-leerkracht
januari 2013	Het voorbereiden en het organiseren van een studiemiddag voor het team in de vorm van een materialenmarkt waarin alle (geschikte) aanwezige materialen voor de neveninstromer een plaats krijgen.	IB-er NT2-leerkracht vrijwilliger uit het team
januari 2013	Een teamvergadering waarin alle acties worden geëvalueerd en bijgesteld. Indien wenselijk worden er nieuwe acties geformuleerd.	team
februari 2013	Het resultaat van alle acties zal in een document worden vastgelegd.	IB-er NT2-leerkracht

Hieronder is de procedure vanaf binnenkomst van een neveninstromer grofweg in schema gezet. In dit schema is tevens te zien wie waar voor verantwoordelijk is.

Procedure neveninstromer		
Wanneer	Acties	Wie
binnenkomst	Er vindt een intakegesprek plaats aan de hand van het intakeformulier neveninstromer. Er worden afspraken gemaakt over de eerste dag op school en er vindt een korte kennismaking met de leerkracht van de groep waarin de leerling zal worden geplaatst.	Directeur IB-er
Week 1	De toetsen om de beginsituatie in beeld te brengen worden afgenomen.	IB-er
Week 1	Doelen voor de eerste periode worden vastgesteld.	IB-er groepsleerkracht NT2-leerkracht
Week 1	Er wordt een maatje gekoppeld aan de neveninstromer. Maatje wordt geïnstrueerd over de taak in de eerste weken en de taak bij woordenschat.	Groepsleerkracht NT2-leerkracht
Week 1 en 2	Instructie neveninstromer weektakenformulier.	NT2-leerkracht
	Weektaken formulier wordt wekelijks ingevuld.	Groepsleerkracht NT2-leerkracht
Week 1- 10	Mondeling Nederlands Nieuw Module 1. Instructie rekentaal.	NT2-leerkracht
Week 10	Toets mondeling Nederlands Nieuw module 1. Toetsen van de andere vakgebieden. Vaststellen doelen periode 2.	NT2-leerkracht Groepsleerkracht IB-er
Week 11	Mondeling Nederlands Nieuw module 2. Instructie rekentaal.	NT2-leerkracht
Week 20	Toets Mondeling Nederlands Nieuw module 2 en TAK. Toetsen van de andere vakgebieden. Vaststellen doelen periode 3.	NT2-leerkracht Groepsleerkracht IB-er
Week 21	Mondeling Nederlands Nieuw module 3.	NT2-leerkracht
Week 30	Toets Mondeling Nederlands Nieuw module 3. Toetsen van de andere vakgebieden. Vaststellen doelen periode 3.	NT2-leerkracht Groepsleerkracht IB-er
Week 31	Mondeling Nederlands Nieuw module 4.	NT2-leerkracht
Week 40	Toets Mondeling Nederlands Nieuw module 4 en TAK. Toetsen van de andere vakgebieden. Vaststellen doelen voor komende periode in de reguliere groep.	NT2-leerkracht Groepsleerkracht IB-er

Bijlage 1.

Interessante sites:

www.lowan.nl

www.nt2.be

<http://www.hetabc.nl/groep/nieuwkomers>

<http://www.expertisecentrumnt2.nl/>

<http://www.wsns-uden.nl/> (klik op taal/ klik op neveninstromers)

Oefenmateriaal voor de neveninstromer:

Digitale programma's die als extra ondersteuning te gebruiken zijn voor nieuwkomers die nog maar kort of al langer in Nederland zijn. De mogelijkheden zijn zeer divers. Van een digitaal prentenboek naar lijsten met programma's voor taal en rekenen. De meeste programma's zijn gratis. Voor enkele programma's kun je een gratis proefabonnement aanvragen. Soms moet je eerst zelf een wachtwoord aanmaken of een e-mailadres opgeven. Het is vaak even puzzelen, maar je kunt er veel mee.

www.abcd.eigenstart.nl

www.taalplek.nl

www.nt2kennisnet.nl

www.taalklas.nl

<http://www.kinderpleinen.nl/showPlein.php?plnId=838> Kinderplein Anderstaligen NT2

www.wrts.nl

www.schoolbordportaal.nl

- tv op digibord
- veilig leren lezen (met filmpjes bij alle klank-tekenkoppelingen, zeer ondersteunend bij de klankvaardigheid)
- beeldbank Yurls en klokhuis Yurls
- prentenboeken

www.alfataal.nl

www.nt2startkabel.nl

www.rago.nl

www.leestrianer.nl/Woordenschat/index.htm

www.woordenweb.nl

Bijlage 2.

Enkele tips voor leerkrachten eerste opvang van neveninstromers (Bron: Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs²)

Luisteren

Bij luisteren worden klank en betekenis aan elkaar gekoppeld. Door elke keer als er sprake is van een boek de klankgroep *boek* te horen, leert de leerling waar deze klankgroep naar verwijst en wat ermee bedoeld wordt. Luisteren is dus vooral begrijpend luisteren.

Leerkrachten kunnen dit op verschillende manieren bevorderen.

1. Verwoord voortdurend wat er in de klas gebeurt: 'Ik haal nu de schriften op', 'wie deelt ondertussen de boeken uit?' Zulk taalbegeleidend handelen vormt een goede 'taalles' voor de leerlingen, die op die manier taal kunnen koppelen aan handelen.
2. Gebruik zoveel mogelijk middelen om het taalaanbod non-verbaal en visueel te ondersteunen: voordoen, uitbeelden, handelen, bewegingen, afbeeldingen, concrete voorwerpen, enzovoort.
3. Zorg voor contextrijk taalaanbod: voldoende talige en niet-talige middelen, zodat leerlingen zo goed mogelijk begrijpen wat ze horen. Het gebruik van visuele middelen zoals genoemd onder 2 vormt hiervan een voorbeeld. In het begin betekent het dat er vooral dagelijkse en dicht bij de werkelijkheid liggende onderwerpen aan de orde moeten komen.
4. Controleer of de leerlingen het gehoorde hebben begrepen, bijvoorbeeld door het stellen van controlevragen of door het uitlokken van non-verbale reacties ('Wijs maar aan welk plaatje ik bedoel').
5. Laat verschillende activiteiten uitvoeren waarbij begrijpend luisteren vereist is: een kringgesprek, een gesprek met een groepje leerlingen, een gesprek met een individuele leerling.
6. Lees voor.
7. Laat leerlingen luisteren naar verhalen op band in de luisterhoek.
8. Besteed bij enigszins gevorderde leerlingen zo mogelijk aandacht aan verschillende luisterstrategieën, zoals
 - *voorspellend luisteren*: het stimuleren van de motivatie en de concentratie van de leerling door het stellen van vragen als 'Waar denk je dat dit verhaal over gaat?' 'Hoe zal het verder gaan?' 'Hoe loopt het af?';
 - *globaal luisteren*: luisteren gericht op de grote lijn;
 - *intensief luisteren*: luisteren waarbij het behalve om het begrip van de grote lijn vooral om

² Kuiken, F. (red.), Vermeer, A. (red.), (2005). Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs. Utrecht: Thieme Meulenhoff..

de details gaat;

- *gericht luisteren*: luisteren naar een tekst met een specifiek doel ('Over welk land praat deze mevrouw?');

- *kritisch luisteren*: zich een mening vormen over het gehoorde;

9. Vergeet aandacht voor technisch luisteren niet. Hoewel begrijpend luisteren voorop staat, moet ook zeker aandacht aan deze vaardigheid worden besteed: leerlingen moeten bijvoorbeeld het verschil kunnen horen tussen *lip* en *liep*. Door middel van klankonderscheidende oefeningen kan hieraan gewerkt worden. Ook door middel van klankversjes, rijmspelletjes en –oefeningen kan de aandacht van de leerling op bepaalde klanken worden gevestigd. Het gaat hier om activiteiten waaraan vaak tussendoor even aandacht kan worden besteed.

Spreeken

Vanaf het moment dat leerlingen te kennen geven zich in het Nederlands te willen uitdrukken, kan aandacht aan het spreken worden besteed. Hier volgen enkele suggesties voor de praktijk.

1. Koppel spreekopdrachten aan luisteractiviteiten. Er moet eerst voldoende taalaanbod zijn geweest om vervolgens leerlingen iets te kunnen laten zeggen.

2. Maak gebruik van contextuele steun. Leerlingen krijgen bijvoorbeeld eerst een – door beelden ondersteund – verhaal te horen, dat na afloop besproken wordt.

3. Moedig elke poging tot communicatie aan. In het begin zullen leerlingen non-verbaal reageren, later volgt het gebruik van losse woorden of standaardfrases als 'dankjewel' en 'tot ziens', gevolgd door eenvoudige zinnen. Reageer uitnodigend ('O ja? Vertel eens!').

4. Onderzoek heeft uitgewezen dat mondelinge vaardigheid van de leerlingen vooral gestimuleerd wordt in de kleine groep. Laat leerlingen daarom vooral in kleine groepen met elkaar werken.

5. Besteed aandacht aan conventies die bij het spreken gelden, zoals:

- aandacht hebben voor elkaar;
- elkaar aan bod laten komen;
- elkaar uit laten spreken;
- op elkaar aansluiten;
- bij het onderwerp blijven;
- om verduidelijking vragen.

6. Leerlingen moeten worden voorbereid op de verwerving van typisch schools taalgebruik, zoals dat voorkomt bij mondelinge instructies, de voorbereiding op het lezen van een tekst of de nabespreking van (schriftelijke) opdrachten. In kring- en onderwijsleergesprekken moet daarom, met name bij leerlingen uit de midden- en bovenbouw, aandacht worden besteed

aan het gebruik van typische schooltaalwoorden als *aanvankelijk*, *voorts*(om een volgorde aan te geven), *samenvattend*, *tenslotte*(bij een conclusie), *indien*, *ingeval dat*(om een voorwaarde aan te geven) en *doordat*, *wegens*(om een oorzaak-gevolgrelatie uit te drukken).

7. Verbeter de uitspraak. Net als bij luisteren staat spreken de begrijpelijkheid voorop. Als leerlingen moeite hebben met bepaalde klanken, corrigeer dan hun uitspraak of laat ze klankonderscheidingsoefeningen doen, gevolgd door uitspraak oefeningen.

Lezen

Enkele punten die voor neveninstromers bij de ontwikkeling van de leesvaardigheid relevant zijn.

1. Leer leerlingen bij voorkeur lezen in de taal die ze het best beheersen. Bij neveninstromers is dat de moedertaal. Desalniettemin vindt alfabetisering meestal in het Nederlands plaats. Dit geldt bijvoorbeeld voor analfabeten van wie de moedertaal niet de officiële standaardtaal is (Marokkaanse leerlingen die onvoldoende Standaard Arabisch kennen), voor leerlingen uit een land waar niet het Latijnse schrift wordt gebruikt (Noord-Afrika, China) of in het geval van leerlingen die een taal spreken die geen schrift kennen(Berbertalen).
2. Bespreek vooraf de tekst die leerlingen gaan lezen. Het lezen moet in het verlengde liggen van de mondelinge taalontwikkeling. Leerlingen moeten begrijpen wat ze lezen. Het heeft geen zin ze iets (technisch) te laten lezen dat ze niet begrijpen. In dat opzicht is lezen van begin af aan begrijpend lezen.
3. Probeer neveninstromers zoveel mogelijk voor te bereiden op taken die in de reguliere groep van hen worden vereist. Voor leerlingen die doorstromen naar een hogere groep, gaat het om:
 - kennis van verschillende tekstsoorten;
 - globaal lezen;
 - intensief lezen;
 - zoekend lezen;
 - voorspellend lezen.
4. Besteed aandacht aan lees- en raadstrategieën. Vanaf de middenbouw kan het gebruik van lees- en raadstrategieën de leerlingen helpen zelfstandig een tekst beter te begrijpen.

Schrijven

Bij de ontwikkeling van schrijfvaardigheid moet met de volgende aanbevelingen rekening worden gehouden.

1. Koppel de schriftelijke taalvaardigheid aan de mondelinge. Praat dus eerst met de leerlingen over het onderwerp waarover ze vervolgens moeten schrijven. In de bovenbouw

kan het schrijven, met het oog op de zaakvakken, het beste aan de lees- en luisterlessen worden verbonden.

2. Wat alfabetisering betreft gaan de opmerkingen die hierboven bij lezen zijn gemaakt, ook voor schrijven op.

3. Bouw de schrijfvaardigheid zorgvuldig op: van woorden via zinnen naar (later) teksten.

Voordat gewerkt kan worden aan schrijftaken op tekstniveau, is het van belang dat veel aandacht wordt besteed aan het formuleren van zinnen op mondeling niveau.

4. Kies welbewust het onderwerp waarover de leerlingen moeten schrijven. Schrijven is een complexe cognitieve taak. Om de leerlingen zich volledig op het schrijven zelf te laten concentreren, moet het onderwerp waarover ze schrijven cognitief niet te belastend zijn. Kies bijvoorbeeld een onderwerp waarover de leerlingen gemakkelijk praten en waarbij ze gebruik kunnen maken van voldoende visuele of contextuele steun.